

# 19

## duben 2015



Foto: J. Bohdal

Vážení kolegové,

letošní číslo Kroužkovatele je specifické tím, že je celý jeho obsah věnován problematice specializace. Otázka specializace v kroužkovací činnosti ve mně vzbudila vzpomínku na září 2013, kdy jsem se ve Finsku účastnil tradičního setkání členů EURINGu. Jednání se neslo v duchu oslav padesátého výročí založení této organizace. Kdo by však čekal povznesenou náladu a poplácávání po zádech za to, co se za uplynulé půlstoletí povedlo, byl by asi zklamán. Úvodním blokem, který obsahoval tři zásadní prezentace o smyslu a směřování kroužkovací činnosti, se nesla spíše obava, zda klasické kroužkování ve své podobě obstojí i v příštích desetiletích. Asi nejlépe tuto atmosféru vystihuje věta z úvodní přednášky A. van Noordwijka z holandského ekologického institutu. Volně přeloženo: *Když má něco dlouhou tradici, neznamená to, že to má i budoucnost.*

Obavy kolegů lze shrnout do dvou otázek:

- 1) Dokážeme nadále obhájit existenci kroužkování jako vědecké metody ve výzkumu ptačí migrace v konfrontaci s novými efektivnějšími přístupy, které se v souvislosti s technickým rozvojem objevily v posledních letech?
- 2) Dokážeme naši činnost obhájit před veřejností a byrokratickým aparátem jednotlivých zemí a Evropské unie?

Odpověď na tyto otázky byla ve všech třech prezentacích velmi podobná: **smysluplnost a nenahraditelnost kroužkovací činnosti tkví v cílených projektech zaměřených na populace, jednotlivé druhy a konkrétní problematiku.** A. van Noordwijk věnující se genetice ptačích populací poukázal na absenci dat o rozptylu mláďat – rozuměj rozptylu z místa narození na místo hnízdění, což je znalost zcela zásadní pro zhodnocení genetické struktury populací. Stephen Baillie, bývalý prezident EURINGu, který se v britské BTO věnuje monitoringu ptačích populací, vyzdvihl kroužkovací projekty zaměřené na stanovení změn reprodukčních parametrů, populační dynamiky a na propojení kroužkovacích dat s daty získanými klasickým monitoringem hnízdních populací. Lukas Jenni, vědecký ředitel švýcarského ornitologického institutu v Sempachu, který se věnuje migraci ptáků a je mj. i spoluautorem u nás vydané Příručky k určování stárí a pohlaví evropských pěvců, vyzdvihl význam kroužkovacích výsledků, které i přes pokrok techniky zůstávají nezbytnými pro zhodnocení migrace jednotlivých druhů v širším měřítku. Tři různé pohledy předních evropských ornitologických kapacit, ale i tři jasné představy, kam směřovat kroužkovací činnost.

Přál bych si, aby i každý z nás na otázku, položenou např. maminkou na mateřské dovolené, zvědavým úředníkem či akademickým pracovníkem, dokázal jasně a srozumitelně odpovědět, proč a jaké problematice se při své kroužkovací činnosti věnuje.

Petr Klvaňa



# Specializace v kroužkovací činnosti

Lukáš Viktor | viktor@birdlife.cz

Jaroslav Cepák | krouzkovaci.stanice@nm.cz

*Kroužkovací stanice a výbor Společnosti spolupracovníků KSNM se dlouhodobě snaží motivovat kroužkovatele k větší specializaci. Je dobré mít na paměti, že všichni ptáci v ČR jsou obecně chráněni a je zakázán jejich odchyt jakýmkoli způsobem. Vyhláška č. 152/2006 Sb. (tzv. „Kroužkovací vyhláška“) nám, kroužkovatelům, odchyt ptáků sice umožňuje, ale pouze za účelem „získávání vědeckých poznatků o jejich ekologii, migraci a prostorové aktivitě“. V posledních letech zesílil tlak na minimalizaci rušení volně žijících živočichů, což pravděpodobně pocítil ne jeden z nás při jednání s orgány ochrany přírody. Jasně formulovaný cíl a metodika výzkumu jsou při jednáních s úřady nezbytnou podmínkou pro získání příslušných povolení.*

Bohužel ne každý dokáže jasně definovat, proč ptáky kroužkuje. Okolnost, že kroužkování ptáků nás prostě „baví“, je pochopitelně důležitou, ne však postačující ani opodstatňující podmínkou pro naši činnost. Ti z nás, kteří se zapojili do cílených projektů CES nebo RAS, věnují se druhové specializaci nebo mají vlastní projekt či cílový druh, již odpověď na otázku „proč kroužkují ptáky“ znají. A přesto, že tato část kroužkovatelů již mezi námi převažuje, či snad právě proto, se rozhodla Kroužkovací stanice a výbor Společnosti přistoupit k dalšímu kroku. Tím bude nutná specializace každého z nás, a to od začátku roku 2017. Tato specializace dle našeho názoru umožní zvýšit kvalitu kroužkovacích dat, bez níž se české kroužkování neposune kupředu. Nevymýšlíme nic převratného ani nového – vedení snahou o dlouhodobou udržitelnost projektu kroužkování pouze reflektujeme vývoj a trend, který již proběhl v řadě evropských zemí.

Co si pod pojmem specializace představit? Každý by měl mít od roku 2017 alespoň jeden svůj projekt/„cílový druh“, kterému se bude přednostně věnovat. Témata projektů nejsou dopředu konkrétně definována, nicméně obecné zásady pro každou systematickou práci jsou následující:

- 1) každý projekt musí mít předem stanovenou otázku, na kterou by měl odpovědět či k jejímu zodpovězení přispět
- 2) data musí být sbírána dlouhodobě, neměnnou metodikou

Pod pojmem „kroužkovací projekt“ se skrývá široká škála možností. Specializace v žádném případě neznámá, že pokud se nebudeme podílet na projektu RAS či CES, musíme s kroužkováním skončit – cílem rozhodně není snížení počtu kroužkovatelů či počtů okroužkovaných ptáků. Existuje celá řada možností od zaměření se na hnízdní populace vybraných druhů ptáků – např. skupina pro výzkum chřástala polního, specializace na značení mláďat dravců, sov či pěvců – až po systematické sledování vybrané lokality. Mnoho příležitostí ke specializaci poskytuje také tahové období – sledování průtahu vybraného druhu či popis průtahu ptáků na určitých lokalitách tak, jak je prováděn na některých našich rybníčních lokalitách a horských sedlech. Další možností je zaměření se na zimující populace tažných i stálých druhů, kterým se systematicky věnuje jen minimum kroužkovatelů. O zimních přesunech či věrnosti hnízdní lokalitě našich stálých druhů toho víme opravdu málo. Výčet možností je velký a není cílem tohoto textu.

Příspěvky o možnostech specializace a možném zaměření projektů ostatně pravidelně zaznívají na Kroužkovacích aktivech a jsou a budou zveřejňovány průběžně i v Kroužkovateli (ostatně je jim věnována i podstatná část tohoto čísla) či na stránkách SSKSNM. To však neznámá, že bychom měli rezignovat na svou vlastní iniciativu. Dlouhodobost projektu zajistí jen fakt, že daná problematika nás bude bavit, a co nás baví, víme nejlépe my sami. Jako vodítko pro zvolení druhové specializace může sloužit i Atlas migrace, vydaný v roce 2008. Pochopitelně je důležité zvážit i naše časové možnosti, a to i s výhledem do budoucna.



Ve dnech 20.–23. 4. se na statku Hamr v Lužnici u Třeboně už po deváté konal kurz pro začínající kroužkovatele, pro které je již specializace podmínkou k získání kroužkovatelské licence. Skupinu sedmi zájemců školili kromě pracovníků KS NM další odborníci včetně Jaroslava Škopka a Karla Pitharta. Vedle přednášek probíhaly také odchyt ptáků, při nichž se kladl důraz na problematiku určování stárí. Letos se podařilo odchytit 35 druhů, zpestřením byly 4 druhy bahňáků a zejména samec výra velkého, odchycený do sítě!

Foto: K. Makoň (DESOP)

Specializace také vůbec neznámá, že musíme skončit s dosavadním „mimoprojektovým“ kroužkováním. Vedle svého projektu se budeme moci i nadále v plné míře věnovat ostatním kroužkovacím aktivitám. Na druhou stranu je ale nutné si opět uvědomit, že éra, kdy jsme kroužkovali především z důvodu získání „dálkových“ hlášení, již neodvratně skončila. Znalosti o zimovištích u většiny druhů jsou a i v budoucnu budou rozšiřovány zejména pomocí moderních efektivních metod (vysílače, geolokátory...). Je vysoce pravděpodobné, že význam klasického kroužkování pro popis subsaharských migračních tras a zimovišť bude v budoucnu i nadále klesat. Stále však roste potřeba údajů o populačních trendech, přežívání, načasování příletu na hnízdiště/odletu na zimoviště, dlouhodobých změnách v načasování hnízdění, počtu mláďat v hníždě, disperzi mláďat... Věříme, že všichni kroužkovatelé tento krok pochopí a že se zapojí do společného úsilí ke zkvalitnění naší činnosti.

## Projekt CES v roce 2014

Miroslav Jelínek | [mir.jelinek@email.cz](mailto:mir.jelinek@email.cz)

V posledních letech se objevuje otázka, zda je vzhledem k moderním metodám výzkumu migrace ptáků (např. využití satelitních vysílačů či geolokátorů) ještě nutné kroužkování ptáků. Jednoznačným závěrem z různých diskuzí je, že kroužkování význam má i nadále, a to především ve spojení s výzkumnými programy sledujícími změny v populační dynamice a trendech ptáků. Výstižným způsobem tuto problematiku shrnul přední britský ornitolog Ian Newton v článku „Is bird ringing still ne-

cessary?“ („Je kroužkování ptáků stále nezbytné?“) uveřejněném na webu British Birds ((viz. <http://www.britishbirds.co.uk/article/bird-ringing-still-necessary/>), český překlad od R. Doležala na webu ([http://birdwatcher.cz/clanky\\_newton\\_krouzkovani.html](http://birdwatcher.cz/clanky_newton_krouzkovani.html))).

Jedním z důležitých monitorovacích programů zabývajících se sledováním populačních trendů v souvislosti se změnami prostředí je projekt CES (Constant Effort Sites – kroužkování za konstantního úsi-

lí na stejných lokalitách). Vedle změn populačních trendů běžnějších druhů (především pěvců), umožňuje CES sledovat změny v reprodukční úspěšnosti a v meziročním přežívání dospělých ptáků. Jedná se o důležité údaje, které umožňují rozlišení vlivu hnízdiště a zimoviště na změny v populacích jednotlivých druhů. Tato data neposkytuje žádný projekt zabývající se monitoringem populací ptáků.

V roce 2014 proběhl již 11. ročník projektu CES. V této souvislosti je jistě potěšující skutečnost, že na osmi stanovištích je chytáno nepřetržitě beze změny minimálně 10 let. Jedná se o tyto lokality: Strakonice – ryb. Ovčín, Písecko – ryb. Řežabinec, Ostravsko – Heřmanský stav, Domažlicko – Postřekov, Svitavsko – ryb. Velký Košíř, Mělnicko – mokřad Hledsebe a rybník u Lhotky, Pardubicko – ryb. Baroch. V roce 2014 se na odchycích aktivně podílelo 47 kroužkovatelů na 26 lokalitách (Tab. 1). Meziročně došlo v odchytových stanovištích jen k menším změnám. Z lokality Řečice u Blatné nebyla ani po opakovaných urgencích dodána data, a CES je zde proto považován za ukončený. Nově byl v roce 2014 zahájen CES na zajímavé lokalitě střelnice Kolvín v bývalém VÚ Brdy a v PR Mokřiny u Vomáček na Českokubějovicích. Zastoupení biotopů na odchytových stanovištích zůstává meziročně podobné: mokřadní biotopy (rákosiny a podmačené křoviny) tvoří 59 % a zbytek připadá na suchá stanoviště. Mírně vzrostla průměrná délka natažených sítí – 111 m na jedno stanoviště (70–176 m).

Ve srovnání s předchozími roky (a zvláště rokem 2013) bylo v roce 2014 poměrně příznivé počasí. Průměrné teploty a srážky v květnu a červenci narušilo v červnu pouze místy až příliš velké sucho s výrazně podprůměrnými srážkami. To se odrazilo i ve větším množství odchycených ptáků. Celkem bylo chyceno 8 541 ex. (4 115 ad., 4 426 juv.) od 85 druhů ptáků, což je velmi dobrý výsledek. Dominantním druhem zůstává rákosník obecný (18,4 %), následovaný pěnící černohlavou (11,6 %), budníčkem menším, sýkorou modřinkou, sýkorou koňadrou a rákosníkem proužkovaným (Tab. 2).

Velmi špatná hnízdní sezóna 2013 se zjevně v roce 2014 u řady druhů odrazila v nízkých počtech odchycených dospělců. Zřetelně nižší počet dospělých jedinců byl zaznamenán zejména u sýkořice vousaté, pěníce pokrovní, budníčka většího, cvrčilky slavíkové, drozda zpěvného a rákosníka proužkovaného. Naopak u slavíka modráčka, ťuhýka obecného, budníčka menšího, strnada rákosního a sýkory modřinky počty adultů proti roku 2013 překvapivě zřetelně až mírně vzrostly. Pokles početnosti

**Tab. 1: Přehled lokalit projektu CES v ČR v roce 2014, počty chycených ptáků a délka exponovaných sítí.**

| kód | lokality, okres          | začátek akce | počet ex. +1K | počet ex. 1K | celkem ex. | sítě (m) | ex./m |
|-----|--------------------------|--------------|---------------|--------------|------------|----------|-------|
| 7   | rybník Řežabinec, PI     | 2004         | 198           | 214          | 412        | 76       | 5,42  |
| 26  | rybník Zbožňov, KH       | 2008         | 174           | 183          | 357        | 71       | 5,03  |
| 9   | Heřmanský stav, OV       | 2004         | 192           | 366          | 558        | 118      | 4,73  |
| 35  | Žehuňský ryb., KO        | 2012         | 216           | 230          | 446        | 102      | 4,37  |
| 39  | Semechnický ryb., RK     | 2013         | 200           | 191          | 391        | 92       | 4,25  |
| 14  | rybník Baroch, PA        | 2004         | 224           | 183          | 407        | 104      | 3,91  |
| 34  | Novozámecký ryb., CL     | 2011         | 251           | 221          | 472        | 132      | 3,58  |
| 37  | Průhonice, PH            | 2012         | 225           | 288          | 513        | 144      | 3,56  |
| 22  | Lhotka, ME               | 2005         | 157           | 104          | 261        | 79       | 3,30  |
| 38  | Bohdanečský ryb., PA     | 2012         | 126           | 89           | 215        | 70       | 3,07  |
| 20  | Záhlinice, KM            | 2005 *)      | 175           | 272          | 447        | 146      | 3,06  |
| 41  | Zeměchy II, ME           | 2013         | 195           | 141          | 336        | 120      | 2,80  |
| 43  | Mokřiny U Vomáček, CB    | 2014         | 188           | 180          | 368        | 133      | 2,77  |
| 18  | Hledsebe, ME             | 2004         | 96            | 130          | 226        | 84       | 2,69  |
| 40  | ryb.Labuť, ST            | 2013         | 133           | 88           | 221        | 84       | 2,63  |
| 12  | rybník Velký Košíř, SY   | 2004         | 167           | 179          | 346        | 138      | 2,51  |
| 27  | Dubové Mlýny, CB         | 2010         | 132           | 96           | 228        | 91       | 2,51  |
| 11  | Postřekov, DO            | 2004         | 91            | 79           | 170        | 74       | 2,30  |
| 33  | Vlčnov II, UH            | 2010         | 131           | 273          | 404        | 176      | 2,30  |
| 23  | Choteč, PZ               | 2007         | 166           | 202          | 368        | 168      | 2,19  |
| 31  | Zadní Kopanina, AA       | 2010         | 104           | 158          | 262        | 120      | 2,18  |
| 30  | Velký Tisý, JH           | 2009         | 110           | 94           | 204        | 96       | 2,13  |
| 42  | Střelnice Kolvín, RO     | 2014         | 127           | 184          | 311        | 150      | 2,07  |
| 32  | Dolní Lutyně, KA         | 2010         | 131           | 117          | 248        | 133      | 1,86  |
| 24  | Chouč, TP                | 2007         | 124           | 100          | 224        | 122      | 1,84  |
| 6   | Čekanice, ryb. Ovčín, ST | 2004         | 84            | 62           | 146        | 82       | 1,78  |

\*) v roce 2010 odchyt přerušen

Kroužkovatelé: 6 – Louda P., 7 – Šebestian J., Chaloupka M., 9 – Haluzík M., Henk van Hattem, 11 – Bošek V., 12 – Urbánek L., 14 – Česák J., 18 – Lumpe P., Novotný K., Svoboda I., 20 – Chytil J., Sitko J., Vymazal M., 22 – Černý P., Svoboda I., 23 – Novák F., Hejzlar J., 24 – Vaník J., Pikešová A., 26 – Kavka M., Křivský J., 27 – Chaloupka M., 30 – Kučera K., Mráz J., Cepák J., 31 – Kubiček J., Sládeček M., 32 – Malinovský J., 33 – Pavelčík P., 34 – Lumpe P., Pudil M., Ticháček M., 35 – Jelínek M., 37 – Štácl V., Osoba V., 38 – Bárta F., Horák J., 39 – Hlaváček J., Hlaváček J., 40 – Louda P., 41 – Novák F., 42 – Homolka P., 43 – Chmel K., Havlíček J., Nácar D., Vlček J., Veselý P., Bažant M., Beránková J.

Tab. 2: Druhové složení a počty 30 nejčastěji chytaných druhů ptáků v rámci projektu CES v roce 2014.

| Druh                        | Celkem +1K | Celkem 1K | Celkem ex. | Druh                | Celkem +1K | Celkem 1K | Celkem ex. |
|-----------------------------|------------|-----------|------------|---------------------|------------|-----------|------------|
| Rákosník obecný             | 928        | 641       | 1569       | Pěnice pokřovní     | 64         | 52        | 116        |
| Pěnice černošlává           | 408        | 585       | 993        | Strnad obecný       | 79         | 26        | 105        |
| Budníček menší              | 268        | 415       | 683        | Žuhák obecný        | 67         | 32        | 99         |
| Sýkora modřinka             | 155        | 462       | 617        | Vlaštovka obecná    | 57         | 40        | 97         |
| Sýkora koňadra              | 139        | 383       | 522        | Budníček větší      | 42         | 48        | 90         |
| Rákosník proužkovaný        | 268        | 224       | 492        | Rákosník velký      | 62         | 26        | 88         |
| Rákosník zpěvný             | 268        | 130       | 398        | Pěvuška modrá       | 47         | 37        | 84         |
| Kos černý                   | 151        | 189       | 340        | Cvrčilka slavičková | 30         | 43        | 73         |
| Strnad rákosní              | 140        | 97        | 237        | Brhlík lesní        | 25         | 43        | 68         |
| Červenka obecná             | 40         | 178       | 218        | Sýkořice vousatá    | 3          | 46        | 49         |
| Pěnice hnědokřídla          | 105        | 66        | 171        | Zvonek zelený       | 35         | 13        | 48         |
| Vrabec polní                | 80         | 90        | 170        | Leďňáček říční      | 13         | 33        | 46         |
| Pěnice slavičková           | 112        | 42        | 154        | Sýkora lužní        | 13         | 32        | 45         |
| Drozd zpěvný                | 53         | 92        | 145        | Sýkora babka        | 16         | 28        | 44         |
| Slavík modráček střeoevrop. | 66         | 67        | 133        | Strakapoud velký    | 26         | 16        | 42         |

Tab. 3: Změny indexu početnosti a hnízdní produktivity vybraných druhů ptáků v rámci projektu CES v ČR v roce 2014 ve srovnání s rokem 2013 a průměrem z let 2009–2013 (významný podprůměr je vyznačen šedým podkladem a významný nadprůměr okrovým tučným textem).

| Druh                        | Změna indexu početnosti ad. |              | Změna indexu hnízdní produktivity |              |
|-----------------------------|-----------------------------|--------------|-----------------------------------|--------------|
|                             | 2014/2013                   | 2014/2009–13 | 2014/2013                         | 2014/2009–13 |
| Rákosník velký              | -27 %                       | -4 %         | +18 %                             | +4,5 %       |
| Rákosník zpěvný             | -1 %                        | +17 %        | +12 %                             | -2,1 %       |
| Rákosník obecný             | -9 %                        | -8 %         | +16 %                             | +1,8 %       |
| Rákosník proužkovaný        | -37 %                       | -36 %        | +18 %                             | +7,9 %       |
| Zvonek zelený               | -3 %                        | -70 %        | +8 %                              | +6,5 %       |
| Strnad obecný               | -34 %                       | -28 %        | -2 %                              | -5,3 %       |
| Strnad rákosní              | +12 %                       | -16 %        | +26 %                             | +3,4 %       |
| Červenka obecná             | -31 %                       | -49 %        | +27 %                             | +16,0 %      |
| Žuhák obecný *)             | +25 %                       | +16 %        | +4 %                              | +11,7 %      |
| Cvrčilka slavičková         | -41 %                       | -26 %        | +28 %                             | +8,8 %       |
| Cvrčilka zelená             | -31 %                       | -54 %        | 0                                 | +2,0 %       |
| Slavík obecný *)            | -31 %                       | -9 %         | +3 %                              | +4,1 %       |
| Slavík modráček střeoevrop. | +41 %                       | +8 %         | +24 %                             | +14,0 %      |
| Sýkořice vousatá            | -88 %                       | -45 %        | +21 %                             | +15,6 %      |
| Sýkora modřinka             | +10 %                       | -6 %         | +25 %                             | +5,4 %       |
| Sýkora koňadra              | -8 %                        | -5 %         | +17 %                             | +4,9 %       |
| Vrabec polní                | -34 %                       | +27 %        | +9 %                              | -3,5 %       |
| Budníček menší              | +24 %                       | +12 %        | +7 %                              | +1,0 %       |
| Budníček větší              | -48 %                       | -66 %        | +23 %                             | +12,5 %      |
| Pěvuška modrá               | -31 %                       | -19 %        | +23 %                             | +18,7 %      |
| Pěnice černošlává           | -25 %                       | -28 %        | +20 %                             | +12,4 %      |
| Pěnice slavičková           | -15 %                       | -24 %        | +10 %                             | -0,6 %       |
| Pěnice hnědokřídla          | -33 %                       | -21 %        | +3 %                              | +2,2 %       |
| Pěnice pokřovní             | -50 %                       | -38 %        | +27 %                             | +20,7 %      |
| Kos černý                   | -5 %                        | -11 %        | +10 %                             | +9,3 %       |
| Drozd zpěvný                | -40 %                       | -19 %        | +21 %                             | +10,2 %      |

\*) relativně malý vzorek populace

zvonka zeleného je pravděpodobně stále následkem nejen nízké hnízdní produktivity v předchozích letech, ale i úhynů na trichomonázu. Z dlouhodobějšího hlediska je dobře znatelný nárůst početnosti u vrabce polního (2009–2013) a červenky obecné (hlavně v období 2005–2010). Vyrůstající trend početnosti je patrný i u rákosníka velkého a v letech 2007–2013 u pěnice černošlávě. Naopak klesající trend početnosti vykazuje pěnice slavičková, strnad rákosní, cvrčilka zelená a strnad obecný. S opatrným optimismem můžeme hodnotit stav rákosníka zpěvného, kde po prudkém poklesu v letech 2004–2009 snad dochází k mírnému zvyšování početnosti.

Příznivé počasí v roce 2014 je znát na vysoké hnízdní úspěšnosti. Proti hnízdní sezóně 2013 došlo u většiny sledovaných druhů k výraznému nárůstu hnízdní produktivity (Tab. 3). Nejvíce je to patrné u cvrčilk slavičkové, pěnice pokřovní, červenky obecné, strnada rákosního, sýkory modřinky, slavička modráčka, pěvušky modré a budníčka většího. Výrazně nižší hnízdní úspěšnost nebyla zaznamenána u žádného ze sledovaných druhů, a to ani při srovnání s průměrem z let 2009–2013. Z dlouhodobějšího hlediska se zdá trend hnízdní produktivity u vybraných druhů poměrně stabilní s častými většími meziročními výkyvy. Určitý náznak poklesu hnízdní úspěšnosti lze pozorovat v posledních letech (2009–2013) snad jen u rákosníka proužkovaného. I v tomto případě je však znatelný pokles produktivity zatím neprůkazný a zřejmě nebude mít trvalejší charakter.



V rámci CESu se v roce 2014 podařilo chytit 2 ex. rákosníka tamaryškového. V obou případech se jednalo o kontrolní odchyty. Na Žehuňském rybníku se v polovině července chytil samec kroužkovaný na stejné lokalitě v červenci 2012. Na Heřmanském stavu u Ostravy pak byl odchycen začátkem července jedinec s chorvatským kroužkem (kroužkovaný v říjnu 2013 na známé lokalitě Vransko jezero). Velmi zajímavý je odchyt juv. drozda cvrčaly na lokalitě Dubové Mlýny na Česko-budějovicku. Z ostatních zajímavějších druhů byly v roce 2014 chyceny tyto druhy: bukáček malý (po 1 ex. Heřmanský stav, ryb. Baroch a Bohdanečský ryb.), písík obecný (1 ex. Dubové Mlýny), bekasina otavní (1 ex. Zeměchy), rorýs obecný (1 ex. Heřmanský stav), žluha šedá (2 ex. Záhlinice, 1 ex. ryb. Řežabinec), datel černý (1 ex. ryb. Baroch), koni-

pas luční (36 ex. ryb. Labuť, 1 ex. Žehuňský ryb.), budníček lesní (1 ex. Lhotka, 1 ex. Semechnický ryb.), drozd brávník (1 ex. Průhonice), tuňák šedý (1 ex. Chouč, 1 ex. Postřekov) či žluva hajní (3 ex. Vlčnov). Vysoké jsou počty krutihlavů obecných (24 ex. na sedmi lokalitách – 7 ex. Choteč, 4 ex. Zadní Kopanina, po 3 ex. Chouč, Vlčnov, Novozámecký ryb., střelnice Kolvín, 1 ex. Záhlinice) a cvrčilek říčních (18 ex. na deseti lokalitách – 4 ex. Záhlinice, 3 ex. Zeměchy, po 2 ex. Čekanice, Chouč a střelnice Kolvín, po 1 ex. ryb. Velký Košíř, ryb. Zbožňov, Novozámecký ryb., Bohdanečský ryb. a Semechnický ryb.) a pěník vlašských (25 ex. na čtyřech lokalitách – 16 ex. střelnice Kolvín, 5 ex. Chouč, 3 ex. Zadní Kopanina a 1 ex. Dubové Mlýny). Naopak u hýla rudého byl chycen jen 1 ex. na střelnici Kolvín! Také počty odchycených sýkoric

vousatých (49 ex. na pěti místech – 26 ex. Heřmanský stav, 9 ex. Novozámecký ryb., 6 ex. Žehuňský ryb., 5 ex. ryb. Řežabinec a 3 ex. ryb. Baroch) zůstávají daleko za maximy z let 2005–2009.

Projekt CES má dlouhodobý charakter a patří mezi priority kroužkovací stanice. Noví spolupracovníci jsou vždy vítáni zejména z Moravy, Českomoravské vrchoviny, západních a jižních Čech, kde je velmi nízký počet odchytových lokalit. Pro akci CES je za určitých podmínek vhodná každá lokalita (bez ohledu na biotop), kde lze během jedné hnízdní sezóny chytit alespoň 100 ptáků. Důležité je však vytrvat a provádět akci na stejném místě alespoň 5 let.

Děkuji všem kroužkovatelům, kteří se do CESu zapojili, věřím, že vytrvají a že se k nim přidají i noví spolupracovníci.

## Projekt RAS

### Projekt RAS v roce 2014

Zdeněk Valeš | [zetval@volny.cz](mailto:zetval@volny.cz)

Šestý ročník projektu RAS, zaměřeného na sledování meziročního přežívání dospělých jedinců vybraných druhů ptáků, přinesl nejen první vyhodnocené výsledky, ale i spoustu otázek nad metodikou projektu v následujících letech. Zhodnocení dosavadních výsledků potvrdilo naši obavu, že minimální počet odchytávaných jedinců během roku musí být výrazně vyšší než daných 10 jedinců. Proto jsme se vrátili k minimálnímu počtu 40–50 jedinců tak, jak je požadováno v Anglii. Je potěšující, že hodně projektů splňuje tuto optimální hranici již dnes. Zároveň věříme, že ostatním kroužkovatelům se podaří buď rozšířit sledovanou lokalitu, nebo zvýšit počet odchycených jedinců, ať už odchycem na nedaleké podobné lokalitě nebo vylepšením metodiky (např. použitím barevných kroužků), aby celkový počet každoročně kontrolovaných dospělců potřebného počtu dosáhl.

V roce 2014 zůstal celkový počet aktivních projektů stejný jako v roce předchozím. Ve 46 loňských projektech bylo zastoupeno 37 víceletých projektů, 7 zcela nových a 2 projekty obnovené. Celkem se do monitoringu RAS v loňském roce zapojilo 39 kroužkovatelů, kteří sledovali 20 druhů ptáků. Okroužkovali 3 247 jedinců a kontrolovali 602 kroužkovaných z minulých let.

Novým druhem minulé sezóny se stala sýkora uhelníček. Uhelníčkům se začali věnovat kroužkovatelé zaměřující se na lesní druhy. Využili tak již jednou postavené sítě i dobrou reakci dospělých jedinců na hlasovou nahrávku. Společně s králíčky ohnivými odchytával uhelníčky Jiří Švejda ve 2 projektech v západních Čechách, Martin Vavřík v Jeseníkách a Petr Klvaňa ve středních Čechách. Počet projektů u jiříčky obecné rozšířil Jan Grúz, který se tomuto druhu v Prosečném na Trutnovsku věnuje již řadu let. Počet projektů u břehule říční navýšila Lucia Turčoková, která sleduje břehule na lokalitě Majetínská pískovna u Olomouce.

Bohužel sedm projektů bylo z různých důvodů ukončeno. Jiřímu Svíčekovi se již nepodařilo odchytávat dostatečný počet cvrčilek zelených z důvodu zničení lokality, kde se začalo budovat polní letiště. Z důvodu zastavení části lokality ukončil svůj projekt u bramborníč-

Tab. 1: Počty projektů a odchycených jedinců u sledovaných druhů v roce 2013.

| Druh                          | Počet projektů | Okroužkování | Retrapy    |
|-------------------------------|----------------|--------------|------------|
| břehule říční                 | 7              | 1 886        | 230        |
| budníček lesní                | 2              | 31           | 0          |
| budníček větší                | 1              | 15           | 1          |
| cvrčilka říční                | 1              | 4            | 1          |
| cvrčilka zelená               | 5              | 90           | 21         |
| jiříčka obecná                | 2              | 159          | 18         |
| králíček ohnivý               | 5              | 310          | 5          |
| krutihlav obecný              | 2              | 86           | 9          |
| ledňáček říční                | 2              | 60           | 11         |
| lejsek bělokrký               | 1              | 36           | 36         |
| linduška lesní                | 1              | 6            | 3          |
| rákosník proužkovaný          | 1              | 18           | 5          |
| rákosník velký                | 2              | 112          | 86         |
| rákosník zpěvný               | 1              | 11           | 3          |
| slavík modráček střeoevropský | 1              | 49           | 10         |
| slípka zelenonohá             | 1              | 8            | 30         |
| sýkora uhelníček              | 4              | 161          | 0          |
| šoupálek dlouhoprstý          | 2              | 21           | 14         |
| vlaštovka obecná              | 4              | 128          | 109        |
| vrabec polní                  | 1              | 56           | 10         |
| <b>CELKEM</b>                 | <b>46</b>      | <b>3 247</b> | <b>602</b> |

ka hnědého také Jiří Brožek. Projekty u šoupálka dlouhoprstého (2), králíčka obecného (1), králíčka ohnivého (1) a cvrčilky říční (1) byly ukončeny pro nedostatečný počet odchycených jedinců. Malý počet dospělců byl odchycen i v projektech budníčka lesní-

ho a cvrčilky zelené. Zde však kroužkovatelé provádějí své odchvy na několika blízkých lokalitách, a tak jsme po konzultacích spojili lokality do jednoho projektu, což zajistilo, že se celkový počet jedinců blíží 50 ex.

V roce 2014 bylo v rámci projektů RAS odchyceno nebo kontrolováno rekordních 3 849 dospělých jedinců. Největší díl tvoří 2 116 odchycených břehulí říčních. Za rekordním počtem břehulí stojí příznivý průběh sezóny i fakt, že ke třem dlouhodobě probíhajícím projektům se přidaly dva obnovené a jeden zcela nový projekt.

Mezi již tradičně úspěšné projekty patří studie rákosníka velkého (2 projekty), králíčka ohnivého (5), vlaštovky obecné (4), cvrčilky zelené (4). Pomyslnému optimálnímu počtu odchycených jedinců se dokázaly přiblížit studie věnované sýkoře uhelníčku, krutihlavu obecnému, slípce zelenonohé, jiříčce obecné, ledňáčku říčnímu, modráčku střeoevropskému, vrabci domácímu a lejsku bělokrkýmu. U některých z těchto druhů již pracujeme na statistickém vyhodnocení získaných dat. V nedávno vydaných Zprávách RAS se můžete seznámit s průběhem a vyhodnocením dvou projektů u krutihlava obecného. Při hodnocení většiny projektů je limitující nízký počet retrapů. Jednou z možností jak navýšit počty jedinců je spojení několika projektů dohromady, což připadá v úvahu u šoupálka dlouhoprstého nebo cvrčilky zelené. Ke zvýšení počtu odchycených dospělců by mělo pomoci i rozšíření odchytového období, pro které jsme se letos rozhodli. Cílem je maximálně využít dobu v začátku obhajoby teritorií, kdy samci nejlépe reagují na přehrávku hlasu. Proto bylo odchytové období rozšířeno u stálých druhů na termín od 1. března a u většiny tažných druhů posunuto o 14 dní časněji.

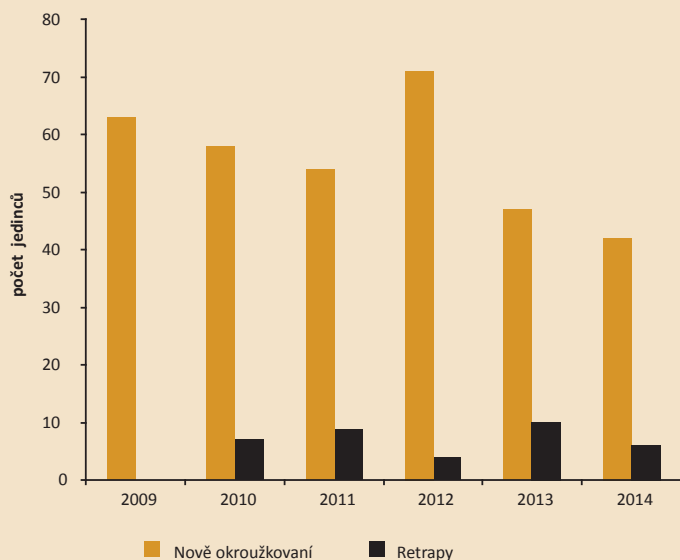
Všem případným novým zájemcům o projekt RAS doporučuji k prostudování Zprávy RAS, které se analýze přežívání věnují podrobněji. V posledním čísle, které je dostupné ke stažení na webových stránkách SSKSNM ([www.czechringing.com](http://www.czechringing.com)), je znovu popsána metodika a určené odchytové období u jednotlivých druhů. Kroužkovatel – zájemce o projekt RAS – si může vybrat jakýkoli druh, o kterém si myslí, že je v jeho možnostech odchytit minimálně 40–50 jedinců za jednu hnízdní sezónu na vybrané lokalitě. Vhodné jsou všechny druhy, které vykazují vyšší míru fidelity. Je též možné si vybrat i více druhů, kroužkovatel by však měl zvážit, zda bude schopen se všem druhům náležitě věnovat.

Projekt RAS, jako jeden z prioritních programů Kroužkovací stanice, získává s prvními výsledky i větší renomé u širší ornitologické odborné veřejnosti. Samozřejmě k tomu přispívají svým úsilím kroužkovatelé již zapojení do projektu, přinášející z terénu data pro analýzu. Rád bych jim za tuto jejich práci poděkoval a popřál hodně síly i do dalších hnízdních sezón. Věřím, že vytrvají a zároveň se k nim přidají i další noví spolupracovníci.

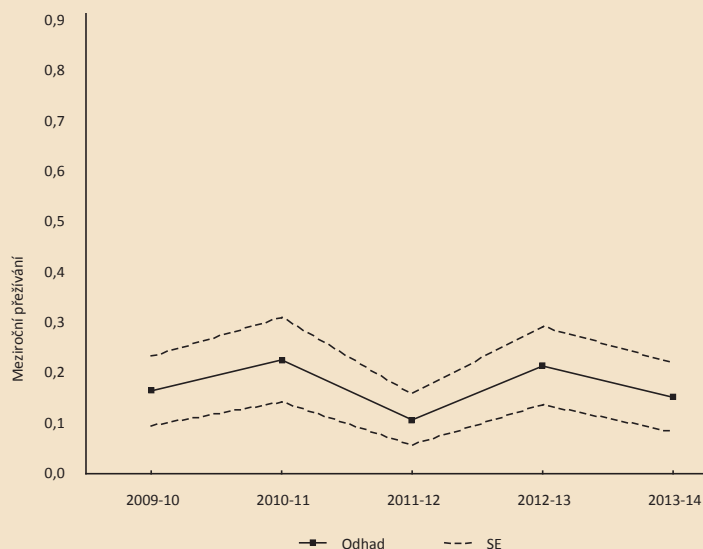
**Tab. 2: Přehled projektů u jednotlivých druhů.**

pozn.: soupis projektů podle čísel projektů je uveřejněn ve Zprávách RAS 2014

| druh                 | jméno kroužkovatele a místo projektu                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| slípka zelenonohá    | Karel Pithart: Praha ( <b>AA</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| ledňáček říční       | Jiří Brožek: Ploučnice ( <b>CL</b> )<br>Pavel Čech: Podblanicko a okolí                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| krutihlav obecný     | Jiří Vaník, Miroslav Horák: Bílinsko ( <b>TP</b> )<br>Karel Pithart: Chrást-Bříství ( <b>NB</b> )                                                                                                                                                                                                                                                  |
| králíček ohnivý      | Martin Vavřík: Sobotín ( <b>SU</b> ), Žďárský potok ( <b>BR</b> )<br>Jiří Švejda: Luby u Klatov ( <b>KT</b> ), Brnířov ( <b>DO</b> )<br>Petr Klvaňa: Světlava ( <b>PH</b> )                                                                                                                                                                        |
| sýkora uhelníček     | Martin Vavřík: Sobotín ( <b>SU</b> )<br>Jiří Švejda: Brnířov ( <b>DO</b> ), Luby u Klatov ( <b>KT</b> )<br>Petr Klvaňa: Světlava ( <b>PH</b> )                                                                                                                                                                                                     |
| břehule říční        | J. Svěčka, P. Pavelčík: Polešovice ( <b>UH</b> ),<br>J. Veselý, F. Novák, Z. Valeš, P. Kolman, J. Frenzl, J. Hejzlar: Liteň ( <b>BE</b> )<br>P. Heneberg, J. Chytil: Pouzdřany ( <b>BV</b> )<br>P. Heneberg: Záblatí ( <b>JH</b> ), Mazelov ( <b>TA</b> )<br>P. Louda, M. Fořtová: Strakonice ( <b>ST</b> )<br>L. Turčoková: Majetín ( <b>OL</b> ) |
| vlaštovka obecná     | Václav Jelínek: Vidlatá Seč ( <b>SY</b> ), Chotovice ( <b>SY</b> )<br>Vít Štanc: Cvrčovice ( <b>PH</b> )<br>Michal Podhrazský: Ostrov ( <b>BN</b> )                                                                                                                                                                                                |
| jiříčka obecná       | Petr Kunčík: Vnorovy-Liděřovice ( <b>HO</b> )<br>Jan Grúz: Prosečné ( <b>TU</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| budníček větší       | Jiří Vaník, Anna Pikešová: Zabrušany ( <b>TP</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| budníček lesní       | Jaroslav Kubíček: Řevnice-Halouny ( <b>PZ</b> ), Praha ( <b>AA</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| cvrčilka říční       | Lubor Urbánek: Poděbradsko ( <b>NB</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| cvrčilka zelená      | Karel Pithart: Chrást-Bříství ( <b>NB</b> ), Praha-Dolní Chabry ( <b>AA</b> ),<br>Praha-Dolní Počernice ( <b>AA</b> ),<br>Martina Hanzlíková: Duchcov ( <b>TP</b> ), Libkovic ( <b>MO</b> ),                                                                                                                                                       |
| rákosník proužkovaný | Zdeněk Pletka: Dívčice ( <b>CB</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| rákosník zpěvný      | Karel Ort: halda Buštěhrad ( <b>KL</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| rákosník velký       | P. Procházka, M. Požgayová, V. Jelínek: Mutěnické a Hodonínské rybníky ( <b>HO</b> )<br>M. Hanzlíková, M. Horák: výsypka Pokrok ( <b>TP</b> )                                                                                                                                                                                                      |
| šoupálek dlouhoprstý | Martina Hanzlíková: Duchcov ( <b>TP</b> ),<br>Miroslav Jelínek: Praha-Modřany ( <b>A</b> )                                                                                                                                                                                                                                                         |
| slavík modráček      | Miroslav Horák, Martina Hanzlíková, Anna Pikešová, Jiří Vaník: Bílinsko ( <b>TP</b> )                                                                                                                                                                                                                                                              |
| lejsk bělokrký       | Jan Stříteský: VVP Dědice ( <b>PV</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| vrabec domácí        | Vojtěch Volf: Dobruška ( <b>RK</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| linduška lesní       | Tomáš Brinke, Tereza Petrusková: V. Chlumec ( <b>BE</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                          |



**Graf 1:** Počty nově okroužkovaných dospělých cvrčů zelených a meziročních retrapů v jednotlivých letech projektu RAS. Výsledky zahrnují dvě lokality: lokalita Chrást (celkem okroužkováno 291 ex. a kontrolováno 29 ex.) a lokalita Císařský ostrov (celkově okroužkováno 46 ex. a kontrolováno 7 ex.).



**Graf 2:** Odhady meziročního přežívání dospělých cvrčů zelených a jejich střední chyby (SE) na lokalitách Chrást a Císařský ostrov.

## Sledování vlaštovky obecné v Praze a okolí – aneb proč je týmová práce při kroužkování důležitá

Karel Pithart | [pith@volny.cz](mailto:pith@volny.cz)

Jaroslav Cepák | [krouzkovaci.stanice@nm.cz](mailto:krouzkovaci.stanice@nm.cz)

Vlaštovku obecnou netřeba dlouho představovat. Jeden z nejznámějších a nejoblíbenějších ptačích druhů patří celoevropsky k nejkroužkovanějším. Důvod je prostý – hnízda v lidských obydlích jsou velice snadno dostupná a odpadají tak nesnáze s jejich hledáním, u mláďat hrozí v mnohem menší míře problém předčasného opuštění hnízda, a období jejich kroužkování je proto o několik dnů delší než u ostatních druhů pěvců. V hospodářských objektech navíc hnízdí většinou více párů pohromadě a vzletní ptáci se snadno odchytávají do nárazových sítí na hromadných nocovištích v rákosinách. V 90. letech 20. století se vlaštovka stala i cílovým druhem EURINGu – impulsem byl především úbytek tohoto druhu v souvislosti s modernizací venkova a chovů hospodářských zvířat zaznamenaný zejména v západní Evropě. Cílem projektu bylo především přispět pomocí kroužkování k výzkumu hnízdní biologie a migrace tohoto druhu.

I u nás zaujímá vlaštovka dlouhodobě přední místa v historické tabulce počtu okroužkovaných pěvců a má i odpovídající počet zpětných hlášení. Snadno bychom tak mohli podlehnout dojmu, že to podstatné je již známo, a vyškrtnout ji z hledáčku cílových druhů. Při podrobném pohledu na výsledky kroužkování ale zjistíme, že sice máme základní představu o zimovištích naší populace, ale teprve v poslední době se dozvídáme více o chování ptáků během pobytu v hnízdním areálu a na celou řadu otázek odpověď stále neznáme. Je to dáno historicky – dokud byla vlaštovka hojná, byla kroužkována takřka výhradně mláďata na hnízdech bez odchytů do sítí a nyní, když je vlaštovek málo, je většina okroužkována na nocovištích až v pohnízním období. K tomu přistupuje fakt, že vlaštovka jako druh z tradičních míst ubývá. Např. v Praze bylo při mapování v letech 1985–1989 vlaštovkami souvisle obsazeno celé město, v současnosti již ve vnitřním městě hnízdí poměrně vzácně a obsazuje spíše biotopy na periferii. K podobnému úbytku došlo i na venkově a hnízdící vlaštovky je třeba hledat.

V Praze a středních Čechách jsme se loňského roku začali věnovat kroužkování vlaštovek cíleně. Podnětem byly zajímavé výsledky z největší pražské kolonie, kde se kroužkuje od roku 2009. V areálu hipoteraupetické farmy (chov koní využívaných k psychoterapii) v bohnické psychiatrické léčebně hnízdí každoročně 35–40 párů a za 5 let zde bylo okroužkováno přes 1 000 mláďat. Paralelní nekoordinované chytání na nocovištích přitom ukázalo, že mladé vlaštovky lze zastihnout nejen na blízkých pražských nocovištích, ale i překvapivě daleko od rodiště (<http://www.mapy.cz/s/gmzQ>). Nejvzdálenějším nálezem je odchyt v Holanech na Českolipsku 60 km přímo na sever. Kupodivu zcela chybí zachyty jižně od Prahy, což ovšem může být způsobeno prostým faktem, že se tam málo chytá na nocovištích.

Vedle kroužkování pulli a na nocovištích v Praze započal i první projekt RAS (2013 Cvrčovice), a především v roce 2014 jsme začali kontrolovat řadu větších i menších kolonií, kde byl kromě kroužkování pulli odchycen i významný počet dospělých ptáků. Při zvýšené aktivitě na tradičních nocovištích se ihned dostavily výsledky v podobě kontrolních odchytů. Postupně se přidávali i kolegové působící na jih od Prahy. Na konci sezóny tak skupina, sestávající původně z pěti pražských kroužkovatelů, čítala již 20 spolupracovníků. Většina z nich se do skupiny nezapojila cíleně, ale s odchty začala samostatně a teprve poté kontaktovala další kolegy. Výsledky získané v roce 2014 předčily veškerá očekávání a jsou velice příjemným překvapením. Mimo jiné se potvrdilo, že provázanost hnízdišť a nocovišť je důležité sledovat v mnohem větší oblasti, než jsou střední Čechy. Mladé vlaštovky se před vlastním tahem potulují na větším území a vzdálenosti jejich zástihů od hnízdiště přesahují 100 km. Omezení aktivity na okruh 50 km od Prahy by proto bylo nedostatečné.

### Výsledky v roce 2014

#### Hnízdiště

V loňském roce bylo v Praze a okolí lokalizováno 22 hnízdišť (viz mapa 1), na kterých bylo označeno 1838 nevzletných mláďat (pulli) a 486 dospělých ptáků. Početnost na jednotlivých hnízdištích činila 1–45 párů a celkový počet hnízdících párů byl odhadnut na 427. Naprostá většina hnízdišť se nachází v objektech s chovy hospodářských zvířat – koní (15) a krav (5). Pouze 5 sledovaných hnízdišť bylo v obytných domech či v objektech bez hospodářských zvířat. V chovech koní hnízdilo 81 % z 427 zjištěných hnízdících párů.



## Odchyty na nocovištích

Kroužkování vzletných ptáků probíhalo na 19 nocovištích (viz mapa 2), na kterých se početnost pohybovala mezi 40 a 7 000 ptáky. Největší nocoviště se 7 000 ptáky bylo lokalizováno na Žehuňském rybníku na Nymbursku. Celkem bylo na nocovištích označeno 5 249 vlaštovek. Nejvyšší počet, 1 149 ex., byl okroužkován v Milovicích na Nymbursku. Nejvíce nocovišť (8) se nacházelo v rákosinách rybníků, stejný počet byl zaznamenán i v mokřadech a nivách potoků, 3 nocoviště ležela u tůní či slepých ramen řeky.

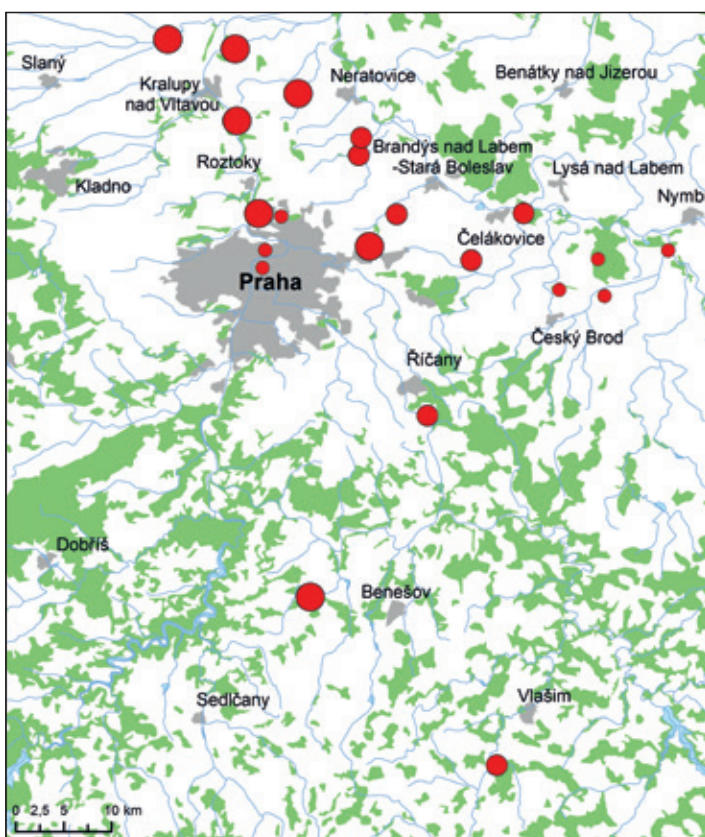
## Retrapy na nocovištích

Na nocovištích bylo zaznamenáno celkem 115 kontrolních odchytů. Z toho bylo 55 retrapů mezi hnízdištěm a nocovištěm, 27 retrapů 1K ptáků mezi různými nocovišti a pouze 6 retrapů na tomtéž nocovišti. Zbytek tvořily meziroční retrapy. Retrapy mezi hnízdištěm a nocovištěm byly zaznamenány po 19–85 dnech ve vzdálenostech 0,5–132 km. Nebyl zjištěn vztah mezi vzdáleností nocoviště od hnízdiště a stářím mláděte – např. mládě S734198 bylo ještě začátkem září (85 dní po okroužkování) zaznamenáno na nocovišti vzdáleném 1 km od hnízdiště. Jako „bonus“ byl zaznamenán i nejrychlejší kroužkováním dokumentovaný přesun naší vlaštovky (S736755, 520 km za 4 dny do jižního Maďarska).

|                |             |                       |                                                                        |
|----------------|-------------|-----------------------|------------------------------------------------------------------------|
| <b>S701877</b> | Pull.<br>1K | 20.7.<br>12.8.        | Vidlatá Seč (SY), Václav Jelínek<br>Chotilský ryb. (PB), Martin Strnad |
|                |             | <b>132 km, 25 dnů</b> |                                                                        |
| <b>S734198</b> | Pull.<br>1K | 11.6.<br>4.9.         | Xaverov (AA), Karel Pithart<br>PP Čihadla (AA), Vít Štancil            |
|                |             | <b>1 km, 85 dnů</b>   |                                                                        |
| <b>S736755</b> | 1K<br>1K    | 05.09.<br>09.09.      | Sedlčanky (PH), Karel Pithart<br>Sumony (Maďarsko)                     |
|                |             | <b>520 km, 4 dny</b>  |                                                                        |

Mapa 1:

Sledovaná hnízdiště vlaštovek obecných v Praze a okolí v roce 2014. Malý bod < 10 párů, střední bod 11–25 párů, velký bod > 25 párů.



Kontrolní odchyty ptáků mezi různými nocovišti byly zaznamenány po 0–37 dnech ve vzdálenostech 0,5–124 km. Zajímavý je přesun vlaštovky S687969 (37 km během jediného dne) či dvě kontroly ptáků ve východních Čechách, zřejmě již za tahu (S690207, S740087).

|                |                                                            |                                                                               |
|----------------|------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| <b>S687969</b> | 1K 19.8. 6.00 h<br>1K 19.8. 20.30 h<br><b>37 km, 0 dnů</b> | ryb. Pařez, Louňovice (PH), Radek Lučan<br>Chotilský ryb. (PB), Martin Strnad |
| <b>S690207</b> | 1K 31.7.<br>1K 25.8.<br><b>124 km, 26 dnů</b>              | Cvrčovice (PH), Vít Štancil<br>Velký Košíř (SY), Václav Jelínek               |
| <b>S740087</b> | 1K 24.8.<br>1K 30.8.<br><b>108 km, 6 dnů</b>               | Milovice (NB), Vít Štancil<br>Velký Košíř (SY), Václav Jelínek                |

## Jak dál?

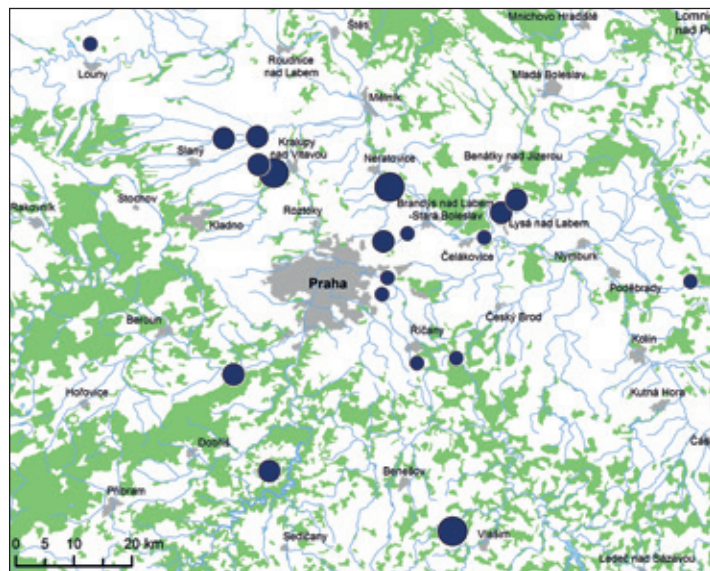
Sledování vlaštovek v Praze a okolí v roce 2014 ukázalo velký potenciál týmové práce v případě výzkumu lokálně hnízdících (a nocujících) ptačích druhů. Skupina spolupracovníků čítající 20 kroužkovatelů a pomocníků nejen označila několik tisíc vlaštovek a získala přes stovku cenných kontrolních odchytů, ale především zmapovala hnízdiště a nocoviště na poměrně rozsáhlém území. Skutečně unikátní je pak počet získaných kontrolních odchytů mezi hnízdištěm a nocovištěm. Do roku 2013 (za téměř 80 let kroužkování) bylo retrapů tohoto typu v databázi Kroužkovací stanice z celého území ČR 68. V loňském roce se jich v rámci projektu v Praze a okolí podařilo získat 56!

Poděkování patří nejen všem, kteří se účastnili práce v terénu, ale i majitelům a provozovatelům nemovitostí s hnízdicími vlaštovkami za umožnění přístupu do objektů a často i pomoc při kroužkování. Právě komunikace s lidmi je nezbytnou součástí sledování hnízdících vlaštovek.

Po vydařené sezóně 2014 bude projekt probíhat i v roce 2015. Cílem pro letošní rok je pokrýt další hnízdní lokality, především západně a jihozápadně od Prahy a standardizovat odchyty na nocovištích podle jednotné metodiky. Uvítáme proto další spolupracovníky! Zapojit se může skutečně každý, a to i kroužkovatelé, kterým časové možnosti nedovolují kontrolovat lokality s větším počtem hnízdících párů. Příklad kolegy F. Doktora ukazuje, že smysl má i kroužkování na lokalitách s jednotlivými hnízdy – od 20 vlaštovek okroužkovaných v jeho rodinném domě (mláďata ze dvou hnízdění jednoho páru a několik juvenilních ptáků zaletivších do dílny) jsme získali 4 retrapy ze 4 různých nocovišť!

Mapa 2:

Sledovaná nocoviště vlaštovek obecných v Praze a okolí v roce 2014. Malý bod < 100 ex., střední bod 101–500 ex., velký bod > 500 ex.





# Projekty barevného značení

Přídavné značení pomocí barevných kroužků umožňuje u řady druhů výrazně zvýšit počet odečtů daného jedince. Vzhledem k jednoduché metodice i poměrně nízké ceně barevných kroužků je tento typ značení v posledních letech stále populárnější. O tom, že zdání může někdy klamat, a že vést projekt barevného značení není vůbec jednoduchá věc, jsme podrobně psali v Kroužkovateli č. 9

z roku 2010. Každý, kdo uvažuje, že by chtěl začít barevně značit některý ptačí druh, by si měl tento článek podrobně prostudovat, než bude kontaktovat Kroužkovací stanici. K roku 2015 bylo využito barevné značení u 20 druhů (viz Tabulka). Počet projektů postupně roste, i když ne příliš výrazně. Ve většině případů se jedná o projekty zaměřené na naši hnízdní populaci.

**Tabulka: Přehled projektů využívajících přídavné značení v ČR.**

| Druh                    | Typ značení |
|-------------------------|-------------|
| <i>kormorán velký</i>   | O           |
| <i>čáp černý</i>        | O           |
| <i>kolpík bílý</i>      | O           |
| <i>volavka popelavá</i> | O           |
| <i>labuť velká</i>      | O           |
| <i>husa velká</i>       | K           |
| <i>kachny</i>           | N           |
| <i>racek bělohlavý</i>  | O           |
| <i>racek černohlavý</i> | O           |
| <i>racek chechtavý</i>  | O           |

| Druh                     | Typ značení |
|--------------------------|-------------|
| <i>luňák červený</i>     | O           |
| <i>luňák hnědý</i>       | O           |
| <i>moták lužní</i>       | O           |
| <i>orel mořský</i>       | O           |
| <i>sokol stěhovavý</i>   | O           |
| <i>jeřáb popelavý</i>    | O           |
| <i>slípka zelenonohá</i> | O           |
| <i>havran polní</i>      | O           |
| <i>kavka obecná</i>      | O           |
| <i>linduška úhorní</i>   | O           |

Odečítací barevný kroužek – O, krční límeček – K, nosní značka – N

## Projekt barevného značení jeřábů popelavých

Markéta Ticháčková | [marketa.tich@seznam.cz](mailto:marketa.tich@seznam.cz)

Petr Lumpe | [lumpe@muzeum-melnik.cz](mailto:lumpe@muzeum-melnik.cz)

Projekt barevného značení jeřábů je celoevropským projektem, a podléhá tak dohodám v rámci Evropské pracovní jeřábí skupiny (European Crane Working Group). Již od poloviny 80tých let se jeřábi v Evropě značili alfanumerickými kroužky a od 90tých let se začali značit pomocí tříbarevné kombinace. Jeřábi se značí nad patní kloub třemi barevnými kroužky na obě nohy. Na levé noze tvoří kombinace tří barev národní kód dané země a na pravé noze tvoří tři barvy jedinečnou kombinaci pro individuální rozeznání jedince. Barevná kombinace se čte odshora dolů a je důležité odlišovat levou a pravou nohu. Díky tomu je hned na první pohled možné zjistit, ze které země jeřáb pochází, a následně kontaktovat národního koordinátora. Pozorovatel by měl od koordinátora obdržet takzvaný „life-list“, což je seznam míst, kde byl jeřáb doposud zastížen. Pro lepší, snaží se a hlavně rychlejší zpětnou vazbu vytvořila německá skupina Kranichschutz Deutschland online databázi iCORA, kde se pozorovateli rovnou zobrazí i mapa s informacemi o výskytu jeřába. V roce 2012 se k tomuto projektu připojila i česká skupina, a tak je možné zadávat pozorování českých jeřábů přímo na webovou stránku [www.iCORA.de](http://www.iCORA.de).

V současnosti se používají kroužky typu „ELSA“, speciálně vyvinuté pro kroužkování jeřába popelavého nad patu (na tibiotarsus). Skládají se ze dvou částí, které zacvaknutím do sebe kroužek trvale a pevně fixují. Celé jsou vyrobeny z barevného odolného plastu, čímž je zajištěna jejich barevná stálost. Může docházet pouze k zašpinění vlivem prostředí, ve kterém se jeřábi zdržují. Hliníkový kroužek je přidáván na běhák (tarsometatarsus) a z našich předepsaných kroužků velikostně odpovídá pouze typ „X“, typ „BX“

je příliš malý. Kroužkovat pouze hliníkem nebo jakýmkoliv jiným způsobem je zakázáno, neboť by to narušilo celý systém evidence. Značí se nevzletná mláďata ve věku minimálně pěti týdnů, kdy už jsou dostatečně velká a silná.

Český národní kód je bílá-červená-bílá. První jeřáb s touto kombinací na levé noze byl okroužkován až v roce 2002 L. Peškem na Českolipsku. Zde pravidelně hnízdí, a to na lokalitě vzdálené přibližně 4 km od místa kroužkování. V roce 2013 se účastnil na výchově dvou mláďat, s nimiž úspěšně absolvoval celou migraci, aby se na jaře všichni vrátili na hnízdiště. Mláďata byla z hnízdiště vyhnána, pár znovu úspěšně vyhníždil a v pozdním létě je bylo možno pozorovat opět se dvěma mláďaty. Tento okroužkovaný jeřáb zimuje pravděpodobně ve Španělsku, kde byl pozorován již 1. 11. 2005 na tradičním zimovišti u jezera Gallocanta – vzdušnou čarou cca 1 650 kilometrů od hnízdiště.

Doposud bylo barevně označeno celkem 18 jeřábů a od 12 jeřábů máme zpětná hlášení. V databázi je okolo 600 pozorování našich jeřábů. Nejméně, a to 7 záznamů, má zatím poslední okroužkovaný jeřáb z roku 2013. Všichni čeští jeřábi využívají západoevropskou migrační trasu přes Německo, Francii a Španělsko a využívají tradiční zastávky. Zajímavostí je, že migrují nejprve na sever na shromaždiště poblíž hranic v Německu a teprve potom odlétají společně s ostatními na jihozápad. Nejvzdálenější pozorování našeho jeřába je ze zimoviště v oblasti Extremadura ve Španělsku – 2 080 km od místa kroužkování. Letos v únoru tam byl pozorován již podruhé, poprvé tam byl zastížen hned svou první zimou 23. 2. 2013. Jiní naši jeřábi ale využívají bližších zimovišť, jak do-

svědčují četná hlášení z oblasti Arujanx v Akvitánii nebo z okolí jezera Lac du Der v severovýchodní Francii.

Na našem území již hnízdí tři až čtyři barevně značení jeřábi, a pozorování tak stále přibývají. Jeden značený jeřáb se např. v letošní zimě zdržoval na vypuštěném Bohdanečském rybníce, kde mohl

být skvěle sledován. Jelikož se snažíme co nejlépe zmapovat pohyby našich jeřábů, každé pozorování může být zajímavé. Prosíme všechny, kteří odečtou na našem území jeřába popelavého, aby odečet zadali buď přímo do databáze iCORA ([www.icora.de](http://www.icora.de)), nebo zaslali koordinátorce Markétě Ticháčkové ([marketa.tich@seznam.cz](mailto:marketa.tich@seznam.cz)).



Jeřáb okroužkovaný v roce 2012 na Českolipsku byl v únoru pozorován v hejnu 17 jedinců na Bohdanečském rybníku. Foto: M. Ticháčková

## Právní úskalí nahodilých odchytů

Zdeněk Moudrý | [moudry@moudry.cz](mailto:moudry@moudry.cz)

Nahodilé, nesystematické odchty do nárazových sítí sice mají svoje místo mezi metodami odchytu a kroužkování ptáků, narážejí však na limity a omezení, které nebývají kroužkovateli vždy respektovány.

Většina z nás si totiž neuvědomuje, že při nahodilém odchytu zasahujeme do vlastnických práv víceméně neznámého subjektu, přičemž velice často dochází současně i k porušování zákona č. 114/1992Sb., a to úpravami porostů pro instalaci sítí (případně jiných odchytových zařízení). Zásahy do keřových a bylinných porostů pak mohou mít v některých případech velice nepříjemné důsledky. Zejména pokud se jedná o významné krajinné prvky ze zákona (lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy) nebo významné krajinné prvky zaregistrované podle § 6 uvedeného zákona. Pokud pak narazíme na věc znalého majitele či nájemce pozemků, který má navíc k odchytu a kroužkování ptáků negativní vztah nebo se cítí dotčený ve svých právech, ať už jde o běžné hospodaření na pozemcích nebo například výkon práva myslivosti, máme problém.

Pro dotčeného majitele je totiž nepochybně snazší podat podnět orgánu ochrany přírody ke stíhání, než incident řešit občanskoprávní cestou. Bohužel, v takovém případě by řízení zahájené příslušnými orgány mělo negativní dopad nejen na kroužkovatelskou veřejnost a naši Společnost spolupracovníků KS, ale i na sa-

motnou Kroužkovací stanici. O kroužkování ptáků jako takovém ani nemluvě. Naštěstí se zatím lokální konflikty daří řešit dohodou na místě, většinou stačí okamžitě ukončit odchyt bez zbytečných diskusí o prospěšnosti kroužkování ptáků (někteří lidé to opravdu nechtějí slyšet). Nicméně nikdy nevíme, na koho narazíme.

O to „jednodušší“ je odchyt a kroužkování v místech, která v tom mají již tradici a kde odchyt probíhá dlouhodobě a systematicky. Majitelé, případně hospodařící subjekty jsou s touto činností obeznámeni a většinou ji respektují, nebo alespoň trpí. Nové zásahy do porostů ze strany kroužkovatelů v těchto lokalitách již většinou neprobíhají, a tak se zužuje prostor, ve kterém by bylo možné spory vyhrotit. I když je jasné, že odchytové akce a výzkumy nejsou na všech lokalitách dotčenými osobami podporovány a celá řada z nich je doposud skutečně spíše trpěna, je jasné, že budoucnost ornitologických výzkumů bude vázána spíše na tyto již existující nebo nově vznikající lokality.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že ideálním řešením, jak z pohledu potenciálních střetů, tak dlouhodobé udržitelnosti a hodnoty ornitologického výzkumu, je vhodnější dlouhodobě systematicky působit ve vybraných vhodných lokalitách. Samozřejmě po dohodě s vlastníky, případně nájemci dotčených pozemků a po projednání s místně příslušným orgánem ochrany přírody.



# Odchyty v zimním období

V zimním období jsou tradičně kroužkovány nižší počty ptáků. U nepěvců představovaly v roce 2013 zimní odchyty 8 % a u pěvců 12 % všech okroužkovaných jedinců. Zatímco odchytům zimujících dravců a sov se část kroužkovatelů věnuje pravidelně, o většině druhů pěvců to říci nelze. Přesto pravidelným sledováním vybrané lokality nebo zimující populace lze i v zimním období získat velké množství zajímavých poznatků. Naše znalosti o zimujících populacích řady druhů pěvců jsou často útržkovité, získané v rámci několika „náhodných odchytů“. Tak sice můžeme získat určité povědomí o zimování cizích kroužkovaných na našem území, ale systematicky sbíraná data chybí. Podrobnější výzkum zimujících ptáků by nám mohl poodhalit věkovou strukturu a poměr pohlaví zimujících jedinců, vazbu k zimovišti, věrnost zimovišti u obou pohlaví a jednotlivých věkových skupin, dobu setrvání na lokalitě apod.

U řady druhů chybí také povědomí o původu zimujících ptáků, což je i případ pěnice černohlavé, u níž počty zimujících jedinců v posledních letech neustále rostou. Nedostatečné jsou znalosti o zimních přesunech našich stálých druhů, jako je strnad obecný,

oba druhy vrabců, stálé druhy sýkor apod. Zvýšeným kroužkovacím úsilím v zimním období bychom mohli získat údaje o věrnosti hnízdní lokality, hlubší informace o cizích kroužkovancích či o tom, zda má hnízdní a zimující populace stejnou část migrujících jedinců. Vyšší tendence k migraci u zimní populace indikuje přítomnost cizích ptáků, které však v terénu jen těžko odhalíme.

Velmi zajímavou skupinou jsou druhy částečně tažné. Zde by bylo velmi cenné sledovat dané populace celoročně. Taková data by nám mohla dát odpověď na to, jak velká část populace migruje, a zda se toto procento v průběhu let mění, jaké jsou faktory ovlivňující rozhodnutí opustit lokalitu či nikoli, jak se liší migrační strategie v různých biotopech, např. u městských a mimoměstských populací.

Je nasnadě, že sledování zimních populací je velmi náročné a u řady druhů musí kroužkovatel „objevit“ novou metodiku, jak dané jedince na lokalitě opakovaně odchytávat či identifikovat. Příkladem, že to není nemožné, je projekt sledování zimní populace strízlíka obecného.

## Metodika odchytu strízlíka mimo období hnízdění

Lucie a Martin Brejškovi | [panorpa@email.cz](mailto:panorpa@email.cz)

### Odchyt v přírodních biotopech

Metoda odchytu vychází ze skutečnosti, že strízlík obecný je silně teritoriální i v mimohnízdním období. Reakce na hlasovou provokaci je velmi silná, směřující k fyzickému napadení cizího jedince. V zimě a v období podzimního tahu reagují obě pohlaví, samice slaběji (nebo je jich na zimovištích méně?). Proto jsou samice (křídlo do 45 mm) odchytávány v poměru k samcům cca 1:20. V hnízdním období se reakce strízlíka mění z aktivně hledajícího obránce na „pouhý“ zpěv samce z vyvýšeného místa. Zimní odchyt se v zásadě neliší od odchytu jiných druhů na hlasovou nahrávku. Hlavní rozdíl je ten, že přítomní ptáci se sami neprojevují. Strízlík je nutné vyhledávat hlasovou provokací, ideálně kombinací zpěvu samce a varovného cvrčení („alarm call“). Vyskytují se řídce, jak v hnízdních biotopech, např. v okolí vodních toků (2–5 ex. na 1 km vodního toku v podhorské oblasti) a tak i v rákosinách. Většina „suchozemských“ stanovišť je v zimě opuštěna. V přírodních biotopech je možné použít i velmi krátkou nárazovou síť (3 × 1 m s velikostí oka 15 mm) nataženou se spodním lankem co nejblíže k zemi. Přehrávač s hlasem je vhodné umístit blízko sítě na zem. Použití sklopky na dosednutí s přehrávačem umístěným přímo pod sklopkou je možné, ale méně úspěšné v členitém biotopu. V průběhu března se reakce na nahrávku mění. Samice neprojevují o nahrávku zájem a samci reagují zpěvem z vyvýšených míst a většinou už nesletují k odchytovému zařízení. Lze si položit otázku, proč v hnízdní sezóně samci hlavně zpívají při zjištění vetřelce a v zimě nekompromisně útočí (i samice)? Tuto změnu chování lze obecně vysvětlit několikrát doloženým zjištěním, že po klimaticky nepříznivých zimách (např. zima 1962/63) došlo v Evropě k dramatickému úbytku populace strízlíků. V zimě jde primárně o přežití, proto držitel teritoria podstupuje riziko fyzického střetu. Rezidentní pták je, díky znalosti místních potravních zdrojů, ve výhodě a v extrémních podmínkách to může být limitující faktor pro přežití.

### Odchyt v intravilánech obcí – efektivní metoda

Značné množství strízlíků (ve srovnání s opuštěnou zimní krajinou) skryté přezimuje v parcích, zahradách rodinných domů, hřbitovech apod. Tato místa jsou často i bez vody, ale s hustším porostem neopadavých keřů, jehličnanů a s mnoha úkryty. V hnízdní sezóně se strízlíci v těchto místech vyskytují jen výjimečně. Ptáky provokujeme při pomalé chůzi podél plotů. Poté, co se strízlík ozve, nebo se objeví, instalujeme dosedací sklopku se zdrojem hlasu na příhodném místě, často vedle podezdívky plotu, vedle drátěného plotu nebo na chodníku. Jakýkoli typ prostupného plotu je výhodou, protože omezuje operační prostor ptáka na body plotu – skloпка. Ptáci neradi opouštějí ochranný zákryt plotu a vyhýbají se přeletům přes volné prostory. Využíváme zde schopnosti strízlíků reagovat na hlas velmi kontaktně. Proto je malý reproduktor (malý MP3 přehrávač) umístěn těsně pod spouštěcím bidélkem dosedací sklopky. Skloпка je vzdálena od plotu do max. 10 cm a spouštěcí bidélko je lehce pod úroveň podezdívky. Metoda je velmi efektivní, umožňuje rychle odchytit jedince na místech, kde by nebylo o umístění sítě možno ani uvažovat. Touto metodou chytáme úspěšně ptáky ze soukromých zahrad a střežených rezidencí na nepatrné ploše přiléhajícího veřejného prostoru. Ptáky lze takto chytat v době tahu nejlépe po ránu (po nočním tahu), v období zimování je reakce nejsilnější před setměním.

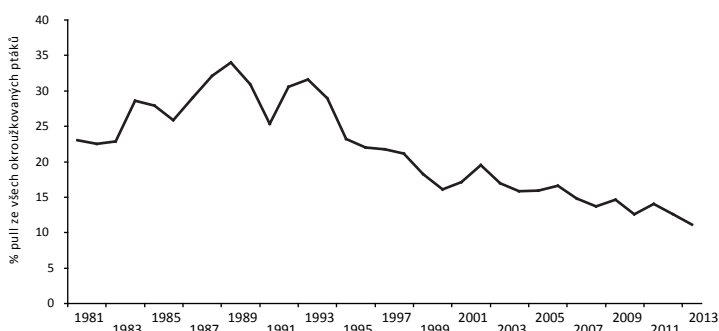
Nejvyšší námi zjištěná lednová hustota strízlíků byla ve starých vilových čtvrtích Prahy 8–12 ex./km<sup>2</sup>, v okolí vod protékajících zastavěnou oblastí 6–8 ex./km<sup>2</sup> a v městském lese jen 2 ex./km<sup>2</sup>. V rámci zimní sezóny mohou být rezidentní jedinci na stejném místě i dva měsíce, stejně tak mohou být kdykoli nahrazeni silnějším jedincem. Většina sledovaných míst je obsazována opakovaně každoročně, ale stále novými strízlíky. Během zimní vycházky trávající cca 2,5 hodiny před setměním lze popsanou metodou odchytit průměrně 6 strízlíků. Zajímavým našim výsledkem byl retrap samce kroužkovaného ve druhé dekádě listopadu na západním okraji Prahy a kontrolovaného v dubnu příštího roku na ostrově Christiansø v Baltském moři. Toto zpětné hlášení dokládá s několika dalšími výsledky tah severovýchodní populace strízlíků obecných přes území naší republiky.

# Proč je důležité kroužkování mláďat?

Petr Klvaňa | petr\_klvana@nm.cz

Jak se změnilo načasování hnízdění ptáků v posledních 50 letech? Vzrostl za tu dobu počet mláďat v hnízdě? Změnila se délka hnízdního období? Roste, nebo klesá hnízdní úspěšnost? Jaké faktory prostředí toto vše ovlivňují? To je jen ve stručnosti výčet otázek, na něž nám pomáhají odpovědět kroužkovací data mláďat. Za více než století, kdy se ptáci na evropském kontinentu kroužkují, máme k dispozici unikátní datovou řadu, která byla navíc získána neměnnou metodikou. V řadě zemí včetně České republiky představují kroužkovací záznamy týkající se mláďat jistě nejdelší nepřetržitou datovou řadu, která kdy byla u nějaké skupiny obratlovců získána.

Od roku 1934 se na našem území okroužkovalo 6 miliónů ptáků, z nichž okroužkovaná mláďata představují přibližně 20 %. Dnes máme v elektronické databázi téměř 650 tisíc záznamů týkajících se mláďat a přibližně stejné množství záznamů ještě čeká na převedení do elektronické podoby. Právě přepis těchto záznamů je jednou z priorit Kroužkovací stanice a u vybraných druhů se již povedlo všechna data přepsat. Jedním z nich je tuňák obecný. Přepis části starších kroužkovacích dat zajistili kolegové Jan Hušek a Peter Adamík a následně je použili k zhodnocení dlouhodobých změn v načasování hnízdění a velikosti snůšky (Hušek & Adamík 2008).



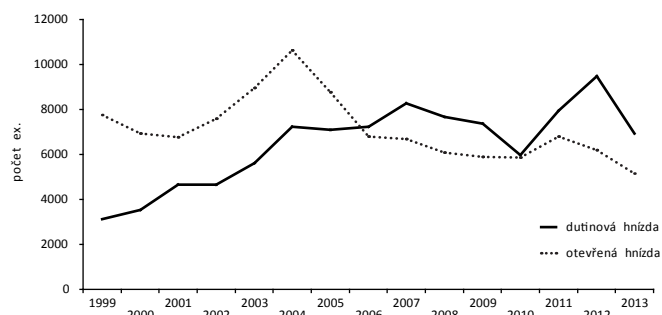
Graf 1: Procentuální zastoupení mláďat (pulli) v celkovém počtu okroužkovaných ptáků v letech 1981–2013.

Analýza prokázala, že tuňáci za 41 let zvýšili počet mláďat o 0,3 a začínají hnízdit o 3–4 dny dříve. Načasování hnízdění bylo pozitivně ovlivněno vzrůstající květnovou teplotou. Další analýza odhalila vliv hnízdní hustoty, kdy v letech s vyšší hnízdní hustotou začínali tuňáci hnízdit dříve (Hušek et al. 2009). Při přepisu dat si kolegové také všimli ubývajících případů parazitace tuňáka kukačkou obecnou. Zdokumentovali případy za období 1964–2006 a následná analýza jim dala za pravdu. Zatímco v první dekádě sledovaného období bylo parazitováno 2,19 % hnízd, v poslední dekádě to bylo již šestkrát méně (Adamík et al. 2009). Je nutno podotknout, že tento cenný výsledek bylo možno získat jen díky precizní práci kroužkovatelů, kteří neopomněli napsat k okroužkované kukačce druh hostitele. Podobně i u čápa bílého analýza dat za posledních 50 let prokázala dřívejší začátek hnízdění, a to o pět dní, i pozitivní ovlivnění hnízdní produktivity vzrůstající populací hraboše polního (Hušek et al. 2013).

Byť se pro analýzu kroužkovacích dat hodí spíše druhy, které hnízdí pouze jednou ročně, lze i u druhů s vícečetným hnízděním odhalit zajímavé změny reprodukční strategie. Tak například při analýze délky hnízdního období u kosa černého, drozda zpěvného a drozda kvičáky se ukázalo, že druhy reagují na oteplování kli-

matu odlišně. Drozd kvičala dnes začíná hnízdit dříve a ukončuje hnízdní sezónu poměrně rychle, takže se hnízdní období oproti minulosti zkrátilo. U kosa a drozda byla zaznamenána tendence k „natažení“ hnízdní sezóny, kdy druhé hnízdění je realizováno později než v minulosti. Rozdíl je také ve vývoji počtu mláďat, kdy u kvičáky byl patrný trend nárůstu velikosti snůšky (časnější hnízdění obsahují větší snůšky), u drozda zpěvného byl trend opačný, pravděpodobně způsobený vyšším počtem hnízd v pozdější fázi hnízdního období. U kosů byl pro změnu prokázán vliv urbánního prostředí, když kosi z městského prostředí začínali hnízdit dříve (Najmanová & Adamík 2009).

Zajímavé a cenné výsledky nejen od nás, ale i ze zahraničí jasně dokazují, že kroužkování mláďat má smysl a obrovský význam. Byla by proto velká škoda tuto datovou řadu přerušit. Bohužel ve většině evropských zemí počty kroužkovaných mláďat klesají, což je i případ České republiky (graf 1). Jak ukazuje graf 2, počty mláďat dutinových druhů za posledních 15 let narůstají, počty mláďat druhů pěvců hnízdících v otevřených hnízdech mírně klesají. U obou skupin je rozložení mezi druhy značně nerovnoměrné. U dutinových druhů představují mláďata dvou nejpočetnějších druhů – sýkory koňadry (30 %) a lejska bělokrkého (25 %) – více než polovinu všech okroužkovaných mláďat. U druhů hnízdících v otevřených hnízdech dosahuje podíl vlaštovky obecné 34 % a tuňáka obecného 13 %.



Graf 2: Vývoj počtu okroužkovaných mláďat (pulli) pěvců hnízdících v dutinách a otevřených hnízdech v letech 1999–2013.

Je nutno si uvědomit, že opravdu každé okroužkované hnízdo má smysl a cílené zaměření se na kroužkování mláďat v určité oblasti přináší cenná data. I přes relativně jednoduchou metodiku je potřeba při kroužkování mláďat dodržovat pokyny Kroužkovací stanice, abychom zbytečně nezvyšovali hnízdní predaci. Při elektronickém zadávání dat je nutné, aby každý kroužkovatel označil sourozence a počet mláďat v hnízdě. Pokud takto neučiníme, nelze pak v databázi jednoduše vyfiltrovat údaje o počtu mláďat v jednotlivých hnízdech.

## Literatura:

- ADAMÍK P., HUŠEK J., CEPÁK J. (2009): Rapid decline of Common Cuckoo *Cuculus canorus* parasitism in Red-backed Shrike *Lanius collurio*. *Ardea* 97: 17–22.
- HUŠEK J., ADAMÍK P. (2008): Long-term trends in the timing of breeding and brood size in the Red-backed Shrike (*Lanius collurio*) in the Czech Republic, 1964–2004. *Journal of Ornithology* 149: 97–103.
- HUŠEK J., ADAMÍK P., CEPÁK J., TRYJANOWSKI P. (2009): The influence of climate and population size on the distribution



of breeding dates in the red-backed shrike (*Lanius collurio*). *Annales Zoologici Fennici* 46: 439–450.

HUŠEK J., ADAMÍK P., ALBRECHT T., CEPÁK J., KANIA W., MIKOLÁŠKOVÁ E., TKADLEC E., STENSETH N.C. (2013): Cyclicity and variability in prey dynamics strengthens predator numerical responses: the effects of vole fluctuations on white stork productivity. *Population Ecology* 55: 363–375.

NAJMANOVÁ L., ADAMÍK P. (2009): Effect of climatic change on the duration of the breeding season in three European thrushes. *Bird Study* 56: 349–356.

## Odchyty v tahovém období

Problematika migrace je i po více než století výzkumu stále živá a na řadu otázek nám chybí uspokojivé odpovědi. Zatímco dříve bylo hlavním zájmem odhalit zimoviště evropských ptáků a jejich migrační cesty, v posledních desetiletích se zaměření kroužkovatelů přesunulo na sledování průtahu ptáků, zejména v podzimním tahovém období. Průběh tahu mohou výrazně ovlivnit změny v načasování hnízdění a pelichání, které zásadně ovlivňují odlet z hnízdní či rodné lokality nebo z míst, kde dochází k přepelichání. Narůstající zájem o problematiku globálního oteplování jen podtrhl důležitost znalostí o načasování migrace a jejího průběhu. Bohužel se také ukázalo, že naše znalosti nejsou zdaleka na takové úrovni, jakou bychom potřebovali. Zájem o data týkající se změn v načasování přiletu/odletu ptáků, průtahu cizích populací nebo rozdílu v migraci mezi pohlavími či věkovými skupinami, je velký. Taková data však mohou poskytnout pouze dlouhodobé akce s konstantní metodikou.

Pravidelné odchyty akce mají na našem území dlouhou tradici. Vznik většiny z nich se odvíjí od zahraničních iniciativ, do nichž se naši kroužkovatelé postupně zapojili. Největší rozvoj zaznamenaly na našem území akce „Balt“ a „Acrocephalus“ (oficiální název Acroproject). Akce Balt začala v roce 1960 v Polsku a postupně se rozšířila do dalších zemí. U nás poprvé proběhl odchyt podle metodiky Balt roku 1971 na Vosecké boudě v Krkonoších, od roku 1973 se začalo chytat pravidelně rovněž v Jeseníkách. Cílem „Baltu“ bylo zmapování průtahu jednotlivých ptačích druhů, odlišení jednotlivých fází jejich průtahu a určení geografického původu ptáků pomocí biometrických dat.

Akce „Acrocephalus“ je mezinárodní projekt podporovaný organizací EURING, zaměřený na výzkum rákosiných druhů pěvců, zejména rodu *Acrocephalus*. Projekt probíhá od konce 70. let a u nás se k němu připojila řada lokalit: např. Řežabinec (od roku 1977), Nesyt (1978), Bartošovice a Heřmanský rybník (1979), Žehuňský rybník (1990).

Bohužel většina akcí probíhajících na našem území není zaměřena na podchycení celého tahového období. Důvodem je především obrovská organizační náročnost velkých dlouhodobých akcí – trvání většiny z nich není delší než 7 dní. Alternativou k těmto velkým akcím, které mapují tah širokého druhového spektra, jsou akce cílené na jediný druh, který daným územím hojně protahuje. Příkladem, že se taková akce dá zvládnout i v malém počtu kroužkovatelů s několika sítěmi, je noční odchyt pěníce černohlavé realizované Jakubem a Jiřím Hlaváčkovými (viz text Migrační projekt „Pěníce černohlavá – Opočno“).

## Odchyty v kroužkovací akci Zrcadlo

Vladimír Šoltys | [jicinvet@seznam.cz](mailto:jicinvet@seznam.cz)

Zdeněk Valeš | [zetval@volny.cz](mailto:zetval@volny.cz)

Zatímco mnohé rybníční a rákosinové lokality ve východních Čechách jsou již notoricky známé, rybníky v jihozápadní části okresu Jičín se staly cílem ornitologů teprve v nedávné době. Je přitom zřejmé, že soustava zmíněných vodních ploch s okolními lesními dubohabrovými biotopy je ornitologicky velmi zajímavá.

Rybník Zrcadlo, rozlohou 70 ha největší ze stávajících 21 rybníků v oblasti, se rozkládá na rozhraní okresů Jičín a Nymburk jihozápadně od města Kopidlno. Situován je v otevřené rovinaté krajině na jižním úpatí Jičínské pahorkatiny v nadmořské výšce 250 m.n.m., jež se v tomto místě rozprostírá do poměrně nižší Rožďalovické pahorkatiny a dále do Polabské nížiny. Jako jediný rybník v oblasti nesousedí bezprostředně se souvislým lesním porostem. V jeho východní části se nacházejí rozsáhlé litorální i terestrické porosty rákosin, jež ohraničují v úzkém pruhu i jižní a severní břeh rybníka.

Jedním z původních motivů organizátorů odchyty akce bylo přispět k zajištění alespoň minimálního stupně ochrany tohoto cenného území. Celá akce byla iniciována především z důvodu získání potřebných informací pro uskutečnění zmíněného cíle. Na základě pečlivého ornitologického sledování oblasti a částečně i za přispění odchyty akce na Zrcadle, jež probíhá od roku 2000, bylo celé území v roce 2004 navrženo do soustavy NATURA 2000 a dne 27. října 2004 vládním nařízením vyhlášeno jako Ptačí oblast Rožďalovické rybníky. V roce 2005 byla přímo na rybníce Zrcadlo v době konání odchyty akce oficiálně otevřena Ptačí oblast Rožďalovické rybníky symbolickým přestřižením pásky za účasti místopředsedy senátu ČR J. Lišky, náměstka MŽP F. Pojera, tajemnice ČSO L. Hoškové a starostů okolních obcí. O konání všech akcí na Zrcadle jsou každoročně informována místní novinová média a na ČRo Radiožurnál byly opakovaně odvysílány reportáže o odchyty akci na rybníce Zrcadlo.



Odchyty vlaštovek obecných a břehulí říčních na nocovišti.

Foto: V. Šoltys

Samotná odchyťová akce probíhá jako heptáda (pouze v prvních dvou ročních jako pentáda) vždy ve druhé dekádě měsíce srpna. Sítě jsou nataženy na stanovištích celých 24 hod. V rákosinových porostech na SV a V březích rybníka Zrcadlo jsou umístěny tři linie o celkové délce 120 m. Několik samostatně stojících sítí (o délce cca 70 m) je umístěno také v okolních křovinných porostech. Místa odchyťových stanovišť mezi roky neměníme. Kromě nárazových sítí (používáme klasické pěvčí sítě s velikostí ok 16 mm) bývají použity i vrše na odchyt chřástalů a nárazová síť na dravce. Dvě nárazové sítě na bahňáky byly použity vzhledem k ideálním podmínkám pouze v ročníku 2003.

Základní metodika vychází z původních odchyťových akcí Acrocephalus zaměřených na průtah rákosinových druhů ptáků. Sledujeme meziroční kolísání počtu odchycených jedinců jednotlivých druhů, kontrolujeme okroužkované ptáky z okolních blízkých lokalit. V posledních letech jsme akci doplnili o sledování druhů, které využívají rozlehlé rákosiny k nocování, jako jsou vlaštovky obecné, břehule říční, konipasi luční a strnadi luční. Za pomoci hlasové nahrávky, kterou využíváme k nalákání vybraných druhů do sítí při přiletu na nocoviště, se nám daří odchytávat mnohem větší počty nocujících jedinců než v předchozích letech, kdy tyto druhy byly chytány spíše výjimečně. U odchycených ptáků zaznamenáváme mimo povinných údajů i některá biometrická data, jako je délka křídla nebo tučnost. Během patnácti let trvání odchyťové akce bylo okroužkováno celkem 12 627 ptáků 72 druhů. Pravidelné kroužkování přineslo své výsledky v podobě zajímavých zpětných hlášení z Německa, Francie, Španělska, Maďarska i severní a střední Afriky.

V průběhu akce na rybníce Zrcadlo byl doložen výskyt dosud zde nezastižených druhů, jež byly odchyceny nebo pozorovány: např. slavíka tmavého, rákosníka tamaryškového, pěnice vlašské, bukáčka malého a motáka lužního. Pokus o hnízdění byl zaznamenán u husice rezavé. U chřástala kropenatého se povedlo hnízdění prokázat odchylem mláďat. Během konání akce byl pozorován orel křiklavý, kvakoš noční, albín rorýse obecného, břehule říční a vlaštovky obecné. V rákosinách rybníka Zrcadlo bylo napočítáno 30 000 ex. nocujících vlaštovek obecných a až 50 000 ex. špačka obecného.

Akce se každým rokem účastní kmenový tým 4 kroužkovatelů, který je podle aktuální vytíženosti doplňován dalšími zájemci, zejména z řad mladých kroužkovatelů. Stabilní odchyťové stanoviště, řada získaných dat a vysoké kroužkovací úsilí je i dobrým vkladem do dalších let. Doufáme, že dlouhá řada kroužkovacích dat skrze desetiletí může pomoci osvětlit některé z otázek ptačí migrace. Vedle výzkumných cílů plní akce i osvětovou a propagační úlohu. Navštívilo ji mnoho dětí a mladých zájemců o ornitologii i řada ornitologů ze širokého okolí. Zaznamenali jsme návštěvníky až ze Španělska, Francie, Lotyšska, Řecka, Jižní Koreje a Japonska. Ve spolupráci se záchrannou stanicí v Pátku u Poděbrad jsou každoročně na Zrcadle vypouštěni zpět do volné přírody uzdravení živočichové, především ptáci.

Význam odchyťové akce, společně s dalšími aktivitami patronátní skupiny konanými v oblasti, spočívá v rozšíření doposud dosti kusých informací o místní avifauně a přispívá k propagaci ptačí oblasti Rožďalovické rybníky i ornitologie a kroužkování ptáků obecně.

## Migrační projekt „Pěnice černohlavá – Opočno“

Jakub Hlaváček | nova.kob@seznam.cz

S nočními odchty táhnoucích pěnic černohlavých jsme s otcem na naší zahradě začali před třemi lety. Již po pár odchyťových nocích jsme byli nadšeni, neboť počty okroužkovaných ptáků několikrát násobně převyšovaly počty ptáků chycených ve dne. V první sezoně v roce 2012 jsme chytili přes 600 pěnic černohlavých. V dalším roce byl počet odchycených pěnic podobný a navíc se mezi kroužkovanci objevily i druhy jako slavík tmavý, cvrčilka zelená nebo dokonce chřástal vodní. Podzimní sezóna 2014 by se pak dala označit jako „poslední cvičná“. Za sledované období (srpen – říjen) jsme na zahradě odchtyli přes 2 000 ptáků, z toho 1 633 pěnic černohlavých a dá se předpokládat, že podobně vysoké počty ptáků budou odchytávány i v dalších letech. Tato čísla jsou sice poměrně vysoká, zároveň ale neumožňují žádné hlubší zhodnocení. Jednoduše řečeno, bez kvalitní metodiky se z těchto dat nedá zjistit o moc víc, než že „jednu noc to šlo lépe a druhou hůře“. Rozhodli jsme se tedy, že od příští sezóny dáme našim odchytům řád – standardní metodiku.

Předně bylo třeba stanovit si cíl, proč vlastně táhnoucí pěnice chytáme? V obecné rovině se našim cílem stalo „sledování tahu pěnicovitých na lokalitě Opočno“. Konkrétně bychom chtěli z kroužkovacích dat zjistit načasování a průběh tahu jednotlivých druhů během roku i v rámci noci, vliv počasí na jeho průběh atp.

Z dlouhodobého hlediska by odchty měly umožnit meziroční porovnávání dat a zhodnocení, nakolik jsou zjištěné migrační zákonitosti pevné a nakolik jsou odvislé od specifík jednotlivého roku – např. velmi deštivá sezóna, extrémně teplý podzim, hnízdní produktivita apod. U odchycených ptáků chceme dle možností zaznamenávat biometrické údaje a údaje o stavu pelichání. V případě

velmi úspěšných nocí se nebude jednat o měření všech ptáků, ale pouze některých – například každého pátého podobně jako v izraelském Eilatu.

Podmínkou splnění cílů, které jsme si stanovili, je dlouhodobost odchytů a dodržování konstantní metodiky.

### Popis lokality

Odchty probíhají na rodinném odchyťovém stanovišti Hlaváčků na zahradě v zahrádkářské kolonii v Opočně pod Orlickými horami, v části Podzámčí (260 m n. m.). Kolonie vytváří ovocný sad o celkové ploše 12 ha. Kolem celé lokality obtéká Zlatý potok, který opticky vytváří přirozený „migrační koridor“. Pro samotné noční odchty však podle našeho názoru velký význam nemá.

Vegetaci tvoří zejména ovocné stromy různého stáří, nepřevyšující výšku 6 m, a křoviny. Dominující jsou vzrostlé keře bezu černého na hranicích se sousedním zanedbaným pozemkem. V bezprostředním okolí sítí se dále nacházejí kalina, pámelník, maliník, zimolez kamčatský, svída bílá a krvavá, růže šípková, réva vinná a další druhy keřů. Vzhledem k tomu, že chytáme v noci a že okolní vegetace je poměrně hustá, je nutností dávat sítě dostatečně vysoko. Ptáci táhnoucí za tmy nejsou příliš ochotní slétávat nízkou k zemi. Používáme tedy dvě sítě zavěšené nad sebou na systému kladek – tzv. elevátor. Celková výška sestavy je při maximálním zdvihu přes 6 m. Za temných nocí jsou téměř všichni ptáci odchytávání v horní třetině sítí. Již od začátku nočních odchytů v roce 2012 používáme hlavní elevátor ze dvou dvanáctimetrových sítí. Loni jsme zkušebně přidali další elevátor z desetimetrových sítí. Tento se velmi osvědčil a i nadále bude exponován.





Při odchytu je využíván tzv. elevátor, který tvoří dvě sítě zavěšené nad sebou s max. výškou přes 6 m. Foto: J. Hlaváček

### Hlasy

Nutností při nočním odchytu je použití hlasových nahrávek. Na stanovišti máme přístup k elektrické síti, což je velkou výhodou. K přehrávání hlasů používáme přenosná rádia, jako zdrojové médium pak CD. Hlasitost přehrávání kolem 2W sice není nejvyšší, avšak stačí. Standardně vždy hrajeme zpěv pěnice černohlavé ze dvou reproduktorů umístěných na zemi pod každým z elevátorů. Z dalšího rádia přehráváme obvykle nyní tak často používané „mixy“. Na začátku sezóny používáme nejprve mixy složené z hlasů několika druhů rákosníků, přes cvrčilky a slavíky až po červenky a pěvušky na konci sezóny.

### Čas

Z dosavadních zkušeností s nočními odchtyy nemáme zcela jasno v tom, kdy během noci ptáci letí a kdy ještě ne. Naše poznatky zatím naznačují, že na počátku podzimní migrace je pohyb situován

do hlubší noci a času před rozedněním. Naopak s postupujícím datem se ptáci vydávají na cestu čím dál dříve. Například v červenci přichází odchtyy prvních ptáků zpravidla ve dvě hodiny ráno, v říjnu naopak už těsně po setmění ve 20 hodin. Poodhalit načasování letu během noci je jedním z našich dílčích cílů. Proto jsme si jako dobu odchytu do budoucna stanovili celou noc – tedy od setmění do rozednění.

Vzhledem k tomu, že období podzimní migrace je u pěnice černohlavé poměrně dlouhé, začneme s odchtyy od 1. srpna a budeme pokračovat až do 15. října. Kromě přehrávky zpěvu pěnice černohlavé bychom rádi i nadále používali výše zmíněné mixy. I ty ovšem bude třeba standardizovat jak použitými hlasy v rámci mixu, tak jejich používáním v rámci roku.

Závěrem bychom chtěli apelovat na kroužkovatele, aby se, pokud mají možnost, do podobného projektu pustili také. Migrační projekty jsou ve srovnání s hnízdními atraktivnější v tom, že počet a druhová pestrost odchycených ptáků je mnohem vyšší. V hnízdním období se člověku zkrátka jen tak nestane, že v síti potká čtyři druhy rákosníků a čtyři druhy pěnic najednou. A mezi nimi některého ze slavíků nebo třeba tuhýka. Nevadí-li vám probdělé noci, neváhejte! Přesto je třeba připomenout, že projekty sledující ptáky v hnízdním období jsou z vědeckého i ochrannářského hlediska neméně přínosné.

### Metodika – shrnutí

- Odchyt táhnoucích pěvců od 1. 8. do 15. 10. s důrazem na odchyt pěnice černohlavé.
- Alespoň jeden odchyt každých 5 dnů, kvůli rovnoměrnému pokrytí období.
- Přehrávka zpěvu začíná hodinu po setmění a končí hodinu po východu slunce.
- Použití shodných nahrávek a reproduktorů o stejném výkonu.
- Odchyt do konstantního počtu sítí (4 klasické nárazové sítě: oko 16 mm, délka: 2 × 12 m a 2 × 10 m).
- Zaznamenávání biometrických údajů u odchycených ptáků (především délka křídla, hmotnost, tučnost, stav pelichání).
- Pečlivé zaznamenávání času kontrol, počasí (teplota, vítr, oblačnost) a dalších okolností odchytu.

## Problematika „Předepsaných typů kroužků“

Jaroslav Cepák | [krouzkovaci.stanice@nm.cz](mailto:krouzkovaci.stanice@nm.cz)  
Karel Pithart | [pith@volny.cz](mailto:pith@volny.cz)

Jistě jste si všimli, že v nepravdělném, leč ne zas tak dlouhém intervalu dostáváme pokyny o změnách v používání jednotlivých velikostí/typů kroužků. Sotva si na novinku zvykneme, dostaneme do rukou nový předpis, kde je něco jinak. Nejedná se o žádnou svévoli nebo nedomyšlenost, natožpak „buzeraci“ ze strany vedení KS, je to pouze a jen cesta za co nejlepším využitím současných možností. V podstatě se jedná o souhru a kombinaci dvou faktorů. Prvním je zvýšená potřeba nových velikostí

(typů) kroužků, když dosavadní typ se ukázal jako ne zcela ideální. Druhým faktorem je přímá zkušenost s používáním nového typu. Dopředu, od stolu, se využití nového typu nedá beze zbytku odhadnout, a proto se často až postupem času ukazuje, kde všude je možné nový typ využít. Jako příklad vezmeme křepelku. Nový typ GA určený přednostně pro ni a některé bahňáky je však (až na výjimečné případy) i velmi dobrý pro kukačku, kde oscilace mezi typem K a H byla řešením z nouze. Až po několikaletém

užívání typu GA se ukázalo, že je možné ho využít i pro málo chytanou žlunu šedou, jejíž běhák je opravdu o dost hubenější než u větší žluny zelené. Kroužek typu H byl zbytečně volný a tím potenciálně nebezpečnější než typ GA.

Jinde se zavedením nových typů paradoxně došlo k redukci ve výběru nejvhodnějšího typu. Příkladem budiž strakapoud malý. Před 20 lety byl snadný výběr, staré Zetko mu sedělo dokonale. Nynější ZA ze silnějšího plechu je však vyšší, takže při krátkém běhaku dosahuje až do ztlustělé části u patního kloubu. Proto přicházíme se změnou předepsaného typu, kroužek N je sice „o fous“ tenčí, než by bylo ideální, ale přiměřeně vysoký a zaručeně bezpečnější.

Některé typy doznaly miniaturní změny velikosti, aniž by změnilly název. Tak u typu S po zmenšení průměru o pouhých 0,1 mm byla z používání vyškrtána řada druhů (např. jiříčka), a pro další byl tento typ ponechán až jako druhořadý (modřinka). Dočasně byla vyřazena i nejmenší z našich cvrčilek, ale posléze byl u ní jako nejvhodnější opět zařazen typ S. Je dobré si uvědomit, že při výběru nejvhodnějšího typu kromě velikosti nohy a síly v zobáku bereme na zřetel i to, jestli daný jedinec patří mezi stálé nebo tažné druhy, a v jakém prostředí se pohybuje. Jestliže cvrčilka zelená šmejdí takřka výhradně v hustém podrostu a létá zimovat až do subsaharské Afriky, je pro ni vhodnější typ S než typ T+. S menším kroužkem je výrazně menší riziko zaklesnutí v porostu a s lehčím kroužkem se lépe překoná Sahara.

Kroužkovatelé břehulí dobře vědí, že také tento druh patří do skupiny, pro něž nemáme ideální kroužek. Typ S je zbytečně velký a typ J při dobrém vnitřním průměru zase příliš vysoký. Pro zavedení nižšího kroužku bychom museli upravit tradiční název, jediné možné je vynechat N. MUSEUM.

Tolik ve stručnosti k průběžným změnám předepsaných typů kroužků. Změny byly, jsou a budou. Co však se nemění a měnit nebude, je povinnost dodržovat aktuální předpis. Bohužel není zcela výjimečné, že k porušování této povinnosti dochází. Existují druhy, kde velikost běhaku zadává pochybnost o správnosti předepsaného typu. Vedení KS je otevřené každému, kdo přijde s podloženým návrhem na změnu. U řady pěvců je možno diskutovat, má-li být použit kroužek typu S nebo T+. Jistě není nutné peskovat kroužkovatele, který u extrémně malého jedince druhu s předepsaným typem T+ zvolil menší nepředepsaný typ S. Nelze však souhlasit, pokud někdo takto používá menší nepředepsaný typ přednostně nebo výhradně. A už vůbec nelze tolerovat používání náhradního typu jen proto, že si správný typ neobjedná.

### Problematické kroužky R pro ledňáčky

Ke kroužkování ledňáčků se u nás v současné době používají kroužky typu R (průměr 3,5 mm, výška 3,5 mm) švédské výroby (firma Mekaniska). Tento typ kroužků se používá i pro kroužkování několika dalších druhů – rorýse, lelka a rybáků. Kroužky stejných rozměrů používají ke kroužkování ledňáčků i některé zahraniční centrály (např. polská, maďarská či italská). Části ptáků kroužky dobře „sedí“, nicméně kroužkovatelé zaznamenali i případy, při kterých bylo možno odchyceným jedincům kroužek přetáhnout „nahoru“ přes intertarsální kloub („patu“). V jednom

případě bylo zdokumentováno i poranění nohy ptáka. Příčinou je poměrně velká variabilita ve velikosti běhaku a zmíněného kloubu. Možným řešením je zavedení nového typu kroužku s menším průměrem pouze pro ledňáčka a ponechání současného typu (se stávajícím průměrem) pro lelka, vlhu a rybáky. Nevýhodou tohoto řešení jsou značné zásoby kroužků R mezi kroužkovateli i v Kroužkovací stanici. Zavedení nových typů kroužků by navíc jistě způsobilo zmatek při jejich používání. Dalším řešením je úprava stávajícího typu (zmenšení průměru) při kroužkování ledňáčků. Stejněho postupu využívají i spolupracovníci některých zahraničních centrál. Výhodou tohoto řešení je zachování jednotnosti typu kroužků s možností použití pro více druhů a především možnost reagovat operativně přímo v terénu úpravou kroužku podle velikosti kloubu odchyceného jedince. Pro většinu z nás, kteří ledňáčky kroužkujeme pouze výjimečně, je nejschůdnějším řešením předem zmenšit průměr několika kroužků na bužírce a zbytek nechat v původním rozměru. Pro ptáky se silnějším běhákem použijeme neupravené kroužky, menší ptáky okroužkujeme upravenými kroužky s menším průměrem. Pro představu – v roce 2014 okroužkovalo 130 kroužkovatelů celkem 1 183 ledňáčků. Pokud nezahrneme 8 specialistů, z nichž každý okroužkoval více než 30 jedinců (dohromady 629 ex., tj. 53 %), podílelo se na okroužkování zbývajících 554 ledňáčků 122 kroužkovatelů.



Schéma zastřížení kroužku typu R. Zastřížení provádějte na kroužku sundaném z bužírky, kroužek před zastřížením nenarovnávejte!  
(Foto: archiv Kroužkovací stanice)

### Jak kroužky upravit?

Úprava kroužku je jednoduchá – materiál, z něhož je vyroben (hliníková slitina) je měkký, a průměr tedy zmenšíme snadno zastříhnutím kvalitními nůžkami v šířce max. 1,5 mm. Tím dojde ke zmenšení průměru kroužku cca o 0,5 mm. Hranu případně ještě zapilujeme pilníkem. Zastříhnutí provádíme ze strany písmene N v nápisu N. MUSEUM PRAHA. Poškození písmene N v tomto případě nebrání v čitelnosti kroužku, zůstává nápis MUSEUM PRAHA.

Upozorňujeme, že upravování jiných typů kroužků než typu R není přípustné!

Kroužkovatel – zpravodaj Společnosti spolupracovníků  
Kroužkovací stanice NM

Vydává Společnost spolupracovníků Kroužkovací stanice Národního muzea, Hornoměřolupská 34, 110 00 Praha 10

Výkonný redaktor: Petr Klvaňa

Redakční rada: Alena Klvaňová, Miroslav Jelínek, Zdeněk Valeš,

Peter Adamík, Jaroslav Koleček

Grafický návrh a sazba: Jiří Kaláček

Tisk: Corax Group, Brno

Kroužkovatel uveřejňuje:

- Informace z Kroužkovací stanice NM

- Informace ze Společnosti spolupracovníků KS NM

- Příspěvky zaměřené na metodiku odchytu a určování stáří a pohlaví ptáků

- Příspěvky zabývající se problematikou tahu ptáků

Náplní podzimního čísla je Zpráva Kroužkovací stanice za předchozí rok.

Rukopisy příspěvků zasílejte elektronicky na mailovou adresu Kroužkovací stanice: krouzkovaci\_stanice@nm.cz.

Náklad: 500 výtisků, ISSN 1803-1552

